

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za hrvatski standardni jezik

**KOMUNIKACIJSKA OBILJEŽJA PSOVKE
U HRVATSKOME JEZIKU**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS-a

Mentorica:

prof. dr. sc. Bernardina Petrović

Student:

Franko Padovan

Zagreb, 28. lipnja 2018.

Zahvala:

Zahvaljujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Bernardini Petrović na susretljivosti i smjernicama za uspješnu izradu ovog diplomskog rada, kao i svojoj obitelji i prijateljima, naročito majci i bratu, na njihovoj svesrdnoj podršci kroz studij.

Kazalo

1. Uvod	4
2. Hipoteze, metode i ciljevi rada	6
3. Opća povijest psuvke i njezina društvena uloga	7
3. 1 Društvena uloga psuvke	11
3. 2 Povijest psuvke na hrvatskim prostorima	15
4. Definicija psuvke	22
5. Strukturna i jezična obilježja psuvke u hrvatskom jeziku	27
6. Tipologija psuvke	31
7. Analiza diskursa prikupljenih psuvki	34
7. 1 Uvredljive psuvke	37
7. 2 Psuvke koje izražavaju želju da se kome nanese zlo	38
7. 3 Dopunske psuvke	41
7. 4 Psuvke kao prijekor	45
7. 5 Hibridne psuvke	46
8. Zaključak	47
9. Sažetak	49
10. Citirana literatura	51
11. Prilog: <i>Tablični prikaz prikupljenog korpusa</i>	53
12. Životopis	61

1. Uvod

Psovka, iako tabuarizirana, itekako je prisutna u svakodnevnoj komunikaciji. Susrećemo se s njom od najmanjih nogu, u obitelji, na školskim hodnicima i sportskim igralištima, u parkovima i javnom prijevozu, na radnom mjestu, u kafićima i kladionicama, na radiju i televiziji itd. Naravno, u službenoj je komunikaciji psovka apsolutno neprihvatljiva, međutim u svim ostalim aspektima svakodnevne komunikacije njezina je uporaba više ili manje frekventna.

Unatoč tome, u okviru hrvatske lingvistike i lingvistike općenito tom se značajnom jezičnom pojavom bavi relativno malo radova (Pranjковиć 2010: 115). Najvjerojatnije je ta nezainteresiranost domaćih i stranih lingvista razlog zbog kojeg ni danas ne postoji čvrsto određena definicija psovke. Drugim riječima, definicije malobrojnih lingvista koji su nastojali znanstveno pristupiti psovki kao govornom činu međusobno se razlikuju, a nerijetko su i nepotpune. Doduše, kod većine se njih neke najvažnije odrednice definicije psovke podudaraju.

Tema ovog diplomskog rada bit će psovka u hrvatskom jeziku, točnije njezin pragmalingvistički opis. Dakle, fokus takva opisa bit će na jezičnom djelovanju, odnosno prilikom analize govornih činova prikupljenih psovačkih izraza uzimat će se u obzir priopćajna situacija u kojoj su se pojavljivale psovke i elementi te priopćajne situacije (svrha, kontekst, mjesto, govornik, sugovornik). Ukratko, za ovu će analizu psovačkih izraza ključna biti upravo govornikova namjera djelovanja na sugovornika, realnog ili hipotetskog. No, kako bi spomenuti opis bio što potpuniji, najprije će se ukratko iznijeti ključni podaci o povijesti psovke općenito i o njevoj društvenoj ulozi, a pritom će se posebice osvrnuti i na povijest psovke na našim prostorima. Zatim će se navesti neke različite definicije psovke te istaknuti sličnosti i razlike među njima. Uz to će se spomenuti i moguće tipologije psovke te naglasiti razliku između psovke, kletve i zaklinjanja te razgraničiti pojmove *psovka* i *vulgarizam*.

Nadalje, u samom središtu bit će analiza različitih aspekata uporabe psovke na temelju korpusa prikupljenih psovki. Ovdje valja napomenuti kako je riječ o psovkama preuzetim iz različitih komunikacijskih situacija i konteksta koje sam osobno zapisivao prethodnih nekoliko mjeseci. Naročita pozornost bit će posvećena opisu diskursa psovke i riječima koje se učestalo pojavljuju u dotičnom diskursu.

Konačno, ključna postavka koju ovaj diplomski rad namjerava istražiti jest ona o psovcima kao ilokucijskoj agresiji koja postavlja adresata u inferiorni položaj. Također, istažit će se i

učinak uvrede ostvarem uporabom vulgarnih riječi te će se priložiti rječnik psovki sastavljen na temelju korpusa prikupljenih psovki.

2. Hipoteze, metode i ciljevi rada

Teorijski dio propitavat će povijest psovke i njezinu društvenu ulogu kroz povijest, s naglaskom na povijest psovanja na hrvatskim prostorima. Pritom će se nastojati obuhvatiti sve različite hrvatske povijesne prostore jer je psovanje zasigurno bilo različito na južnim (mletačkim) i sjevernim (habsburškim) prostorima s obzirom na to da je ovdje riječ o dvama različitim kulturno-civilizacijskim krugovima, mediteranskom i srednjoeuropskom. Također, navest će se nekoliko relevantnih definicija psovki te će se njihovom međusobnom usporedbom istaknuti sličnosti i razlike među njima. Uz to će se pomoću dostupne literature uspostaviti tipologija psovačkih izraza koja će biti najpraktičnija za ovaj rad.

Praktični dio temeljit će se na rječniku prikupljenih psovki, točnije na analizi diskursa prikupljenih psovki i to iz pragmalingvističkog kuta gledanja. To konkretno znači da će težište ovog dijela biti na preciziranju jezičnih i strukturnih obilježja psovke te različitih aspekata njezine uporabe kako bi se pojasnilo njezino jezično djelovanje u sklopu konverzacijske navike, tj. emocionalnog stava govornika. Na temelju čestotnosti pojedinih riječi u psovačkim izrazima analizirat će se diskurs psovke i komunikacijske situacije u kojima se ona pojavljuje. Cilj praktičnog dijela rada bit će i propitivanje hipoteze o psovanju kao ilokucijskom činu kojim se vrši agresija nad adresatom kojega se u sklopu perlokucijskog čina postavlja u inferiorni položaj.

3. Opća povijest psovke i njezina društvena uloga

Premda svi današnji jezici na svijetu ne sadrže u sebi psovačke izraze, psovka je po svemu sudeći stara otprilike koliko i sam jezik. Drugim riječima, postanak psovke veže se uz samo formiranje nekog društva kao socijalno-kulturne cjeline gdje fizičko nasilje među pripadnicima istog društva ili plemena postaje neprihvatljivo.

Međutim, kako bi se fizičko nasilje moglo zamijeniti manje štetnim verbalnim nasiljem, to je društvo moralo imati razvijen nekakav sustav svetinja ili moralnih vrijednosti, makar u obliku primitivne religije ili kulta predaka, kako bi se imalo uopće što opsovati. Na takav nas zaključak upućuje između ostalog i činjenica da se psovke nalaze u jeziku Aboridžina koji nisu bili pismeni, ali su imali vlastiti primitivni sustav religijskih vjerovanja (usp. Pilch 2011: 8).

Dakle, psovka je jezični fenomen čija je osnovna funkcija verbalna agresija, no ona nipošto ne predstavlja njezinu jedinu funkciju. Psovkom možemo smatrati one izraze čiju jezgru čini neka opsceno-vulgarna riječ povezana sa seksualnom sferom donjeg dijela tijela, a osnovna funkcija takvih izraza su vrijeđanje, napad, verbalna agresija ili, s druge strane, ranjiva i otrovna samoobrana te očitovanje uvrijeđenosti ili bespomoćnosti (Užarević 1999: 190). Također, Josip Užarević ističe kako psovka pripada jezgri jezika, odnosno njegovim osnovnim mogućnostima te kako bilo koja riječ nekog jezika može u ovom ili onom stupnju vršiti funkciju psovke, a da psovka kao takva često vrši nepsovačke funkcije (Ibid: 190). Iako postoje jezici koji ne poznaju psovke, primjerice japanski, čak i takvi jezici preuzimaju psovke iz drugih jezika ili imaju vlastite načine izražavanja koji u komunikaciji djeluju slično psovki (Pilch 2011: 10).

Može se zaključiti kako psovka nije samo jezični, već je i društveni fenomen, samim time što se lako može povezati s razvojem pojedinih društava, tj. s razvojem sustava vrijednosti nekog društva prema kojima je usmjerena verbalna oštrica psovačkih izraza tog društva. Primjeri japanskog i aboridžinskog jezika ukazuju i na to kako je taj društveni fenomen neovisan o stupnju civilizacijskog razvoja, stoga je kao takav po svoj prilici star otprilike koliko je stara i religija kao koncept. Tome u prilog idu i tvrdnje iz domaće i strane literature u kojima se navodi kako se psovanje razvilo upravo iz proklinjanja, dakle zazivanja viših sila kako bi se nekom nanijelo zlo. Primjerice, poznati američki antropolog Ashley Montagu ističe proklinjanje kao jedan od najstarijih dokazivih oblika psovke (Montagu 1973: 35). U onom trenutku kada psovke počinju ulaziti i u književna ostvarenja nekog društva, one postaju i kulturni fenomen.

Usprkos tome što je riječ o jezičnom, društvenom i kulturnom fenomenu, psovka je ipak uvijek u većoj ili manjoj mjeri tabuizirana. Primjeri o društvenoj neprihvatljivosti psovke, pa i o njezinom kažnjavanju, nalaze se već u Starom zavjetu, ali također i kod starih Egipćana, Grka, Rimljana i drugih antičkih civilizacija (Pilch 2011: 9). Kroz povijest je društvena neprihvatljivost psovke varirala, no zadržala je svoj kontinuitet sve do danas. Naime, u suvremenim se pravnim sustavima uvreda, koja ne mora, ali može sadržavati psovku, kažnjava uglavnom novčano. Primjerice, članak 147, stavak (1) Kaznenog zakona Republike Hrvatske iz 2011. godine uvredu ubraja među kaznena djela protiv časti i ugleda te za nju predviđa novčanu kaznu. Premda zakonske regulative koji sankcioniraju uvredu tek posredno možemo dovesti vezu s društvenom neprihvatljivosti psovke, ipak ih možemo smatrati svojevrsnim parametrima društvenog ograničavanja psovke. Međutim, Stana Ristić navodi i primjere koju neposredno potvrđuju tabuiziranost psovke u suvremenoj jezičnoj komunikaciji. Riječ je o parametrima društvenog ograničavanja psovke koji se odnose na javnu i službenu upotrebu, reakciju sredine na psovku ili reakciju onoga kome je upućena, izostavljanje, cenzuru, redukciju, eufemizaciju i druge načine kamufliranja psovke zbog uljuđenosti, nedovoljne bliskosti i želje da se ne povrijedi sugovornik, zbog prisustva treće (nepoznate) osobe te zbog socijalnog okruženja: porodica, škola i sl. institucije (Ristić 2010: 197).

Vrijeme liberalnijih odnosa, kakvo je i sada, slabi moć i jezične i zakonske regulative, pa je i upotreba psovki frekventnija i proširena na većinu funkcionalnih stilova (Ibid: 205). Dakle, društvena neprihvatljivost psovke danas je svakako manja, a njezina je raširenost svakako veća nego što je to nekad bila, no usprkos toj jezičnoj liberalizaciji kojoj smo i sami svjedoci, psovka je zadržala status jezičnog tabua, što potvrđuju i navedeni primjeri iz ovoga ulomka.

Razmišljajući o tabuiziranosti psovke kroz povijest, nemoguće je ne zapitati se o njezinu podrijetlu. Uz široko prihvaćenu postavku o tome kako se suvremena psovka razvila iz kletve, postoje teorije i o sakralnom podrijetlu psovke. Užarević spominje teze ruskog lingvista Borisa Uspenskog prema kojima se psovanje majke u nizu slučajeva pokazalo ekvivalentno molitvi, pa je kako bismo se izbacili od kućnog ili šumskog duha bilo potrebno ili izgovoriti molitvu ili opsovati majku, što bi značilo da psovanje majke potječe od neznabožičkih molitava ili bakanja (Užarević 1999: 194). Naravno, nikada se neće moći potpuno precizno odrediti točno ishodište psovke. Stoga je, kako bi se što potpunije mogao sagledati povijesni razvoj psovke, nužno okrenuti se onim aspektima tog razvoja u koje možemo biti sigurni. Ako znamo da jezgru psovačkih izraza čine opsceno-vulgarne riječi sa seksualnom konotacijom, onda je očito kako

je poimanje ljudskog tijela i njegove seksualnosti bitno za razumijevanje povijesnog razvoja psovke. Drugim riječima, tijelo – s njegovim funkcijama i topografskom strukturom (gore – dolje, unutarnji organi – vanjština, udubine – izbočine) – igra ključnu ulogu u psovačkom životu jezika (Ibid 191).

Čovjek je svoju tjelesnost različito percipirao kroz povijest, stoga je i poimanje tijela različito u srednjem vijeku od onog u ranom novom vijeku ili u modernom dobu. Bahtin ističe kako je u srednjem vijeku prikaz tijela groteskan, karnevalski i ambivalentan te da je u srednjovjekovnoj koncepciji tijelo ključ za svu materiju jer je kozmično i univerzalno (Ibid 192). S druge strane, u ranom novom vijeku funkcije tijela koje se odnose na spolni život, prehranu, probavu i vršenje nužde prelaze na privatno-svakodnevni i individualno-psihološki plan, gdje je njihovo značenje usko i specifično te otrgnuto od neposrednih veza sa životom društva i kozmičkom cjelinom (Ibid 192). Za ondašnje psovanje to je konkretno značilo da će riječi iz tog semantičkog područja sačinjavati jezgru psovačkih izraza. U uvjetima novovjekoga tjelesnog kanona spolna zona, kao i cjeloukupna zona donjih dijelova tijela, dobila je veoma aktivnu ulogu u sferi neslužbenoga (neknjiževnoga) govornoga ponašanja (psovka, vicevi i drugi ulični govorni žanrovi), pri čem se događa seksualna, a djelomično i analna, sinegdohizacija tijela, ali, u odnosu na srednjovjekovlje, novovjeka je psovka izgubila svoje pozitivno preporučajuće načelo (Ibid 192 – 193).

Međutim, za suvremenu psovku najznačajnija je upravo ta činjenica kako su tijekom ranog novog vijeka riječi kojima se opisuje spolni život, i to ponajviše onaj muški, očito preuzele ključne uloge u psovačkim izrazima. Cjeloukupan sustav psovke svjedoči o njezinoj „falocentričnosti“, a današnja je psovka izgrađena s obzirom na mušku perspektivu, o čemu najjasnije svjedoči forma glagola *jebati* koji upućuje na muški tip seksualnog ponašanja jer zahtijeva objekt koji je u pravilu smješten u područje ženske spolnosti (Ibid 196). Nadalje, u socijalnom je smislu psovka vrlo dugo, otprilike do polovine 20. stoljeća, bila u prvom redu „muška stvar“, stvaraju je muškarci za muškarce, stoga ne čudi što psovanje cvjeta u tipično muškim prostorima kao što su vojarne, stadioni, sajmovi i slično, a tek će se krajem 20. stoljeća stupanj ženske ravnopravnosti moći donekle mjeriti i stupnjem uključivanja žena u psovačku komunikaciju (Ibid 196). Užarević osim toga spominje i kako aktivno ili pasivno uključivanje žena u psovačku komunikaciju još uvijek ima osobito stilsko značenje (Ibid 196). Premda je Užarevićev tekst nastao prije dvadesetak godina, nužno je spomenuti kako je na temelju recentno prikupljenog korpusa psovki nemoguće složiti se takvom tvrdnjom, iako je tako nešto još uvijek moguće u nekim konzervativnijim sredinama. No, tendencija gubljenja stilske

obilježnosti ženskog psovanja je očigledna, te će u nekoj bližoj budućnosti najvjerojatnije i u potpunosti isčeznuti. Valja imati na umu i neospornu činjenicu kako je psovanje, bilo u svakodnevnom govoru, bilo u književnim ili publicističkim tekstovima, uvijek stilski obilježeno, bez obzira na to psuje li muškarac ili žena, dijete ili osoba treće životne dobi.

Nekoliko je zaključaka nužno izvući iz ovog kratkog i podosta uopćenog prikaza povijesnog razvoja psovki. Prije svega, psovka je jezični fenomen koji pripada samoj jezgri jezika kao takvog te predstavlja njegove temeljne obrambeno-napadačke mehanizme, pa bi kao takva morala biti stara koliko i sam jezik. Osim toga, ona je i društveni i kulturni fenomen koji svjedoči o stupnju kulturno-civilizacijskog razvitka nekog društva. Zatim, sustav psovki izuzetno je falocentričan jer je i unutrašnja logika psovanja izgrađena u skladu s načelima muškog tipa seksualnog (agresivnog) ponašanja. Konačno, od svojih najranijih biblijskih i antičkih početaka, pa sve do danas, psovka je bila i ostala svojevrsni jezični tabu, te je, generalno govoreći, unatoč liberalizaciji jezika i prodiranju psovke u sve njegove funkcionalne stilove, ostala društveno neprihvatljiva.

3.1. Društvena uloga psovke

Širenje psovke u sve funkcionalne stilove jezika, usprkos očiglednoj društvenoj neprihvatljivosti i tabuiziranosti psovaka i vulgarizama, možemo objasniti jedino uzevši u obzir njezinu specifičnu društvenu ulogu. Specifičnost društvene uloge psovke vežemo prije svega uz specifične kontekste i situacije u kojima se psovka pojavljuje. Naime, psovač se prilikom formuliranja psovke najčešće nalazi u agresivnom stanju, tj. stanju ljutnje, srdžbe, bijesa (Mikić, Mikić, Pehar 1999: 48). Dakle, govornik pomoću psovke nastoji umanjiti svoju agresiju prema nekome ili nečemu tako što će riječima nanijeti moralnu štetu ili narušiti moralni integritet slušatelja, pri čemu psovka zapravo služi kao ventil za pražnjenje negativnih osjećaja (Ibid: 33). Kao takva, psovka predstavlja najrašireniji oblik verbalne agresije, koja se ako gledamo sociološki u jednu ruku i tolerira (Ibid: 65). Ipak, ta tolerancija ima svoje jasno određene granice koje se na neki način podrazumijevaju, pa će tako primjerice učenik, ukoliko opsuje tijekom nastave, zasigurno zbog toga dobiti ukor ili neki drugi oblik disciplinske kazne neovisno o tome je li psovka usmjerena na samog nastavnika ili na koga drugoga. Također, promatrana s društvenoga ili komunikacijskoga stajališta psovka je ponajprije vezana za različite vrste konflikata među ljudima, s tim da prava psovka (za razliku npr. od šaljive psovke, svojevrsnoga verbalnog nadmetanja s elementima psovačke frazeologije ili tzv. zajebancije) ne doprinosi razrješenju konflikta, nego naprotiv produbljenju sukoba među stranama u sporu (Pranjković 2010: 117).

Iz navedenih je teorijskih pretpostavki očito kako je bitno obilježje društvene uloge psovke upravo njezina višefunkcionalnost. Njome se izražavaju različiti (iako primarno negativni) osjećaji prema adresatu, stoga psovku upotrebljavamo ne samo kao gestu nesporazuma u konfliktnim situacijama, nego i kao gestu razumijevanja i dobrog raspoloženja u kooperativnim situacijama (Ristić 2010: 201). Nadalje, psovka može izražavati dobre namjere govornika prema sugovorniku, uspostavlja humor kojim se neutralizira napetost ili agresija, pa na taj način smanjuje statusna razlika između statusno neravnopravnih sugovornika, drugim riječima, psovka jednostavno umanjuje distancu među sugovornicima (usp. Mitro, Savić 1998: 32). Štoviše, psovkom se može izražavati oduševljenje i superlativ (npr. *Ej, kakve starke! U pičku materinu, jebo te! Super, ej!*) ili održavati uspostavljene prijateljske odnose (Mitro, Savić 1998: 28 – 29).

Psovke su dio našeg ukupnog jezičnog znanja i ponašanja koje se aktivira ovisno o namjeri, sugovorniku, temi, situaciji, kontekstu, raspoloženju, zajedničkom iskustvu ili znanju,

dakle ovisno o sociolingvističkim i psiholingvističkim faktorima razgovora (Mitro, Savić 1998: 19). Budući da ti sociolingvistički i psiholingvistički faktori mogu biti vrlo različiti, funkcija psovke može biti različita u različitim kontekstima. Psovka kao takva može između ostalog izražavati i radost prijateljskog susreta, čuđenje, nesigurnost ili ushit (Užarević 1999: 190). Emocionalni konteksti psovke veoma su raznoliki iako je njezina prirodna (uobičajena) situacija srdžba, zloba, napad ili obrana, psovka odgovara i mnoštvu drugih emocionalnih stanja i situacija (strah, sreća, razočaranost...) (Ibid 198). Zahvaljujući takvu broju različitih emocionalnih stanja u kojima se pojavljuje, ista psovka može u različitim kontekstima vršiti različitu funkciju. Primjerice, u kontekstu šale i prijateljskog razgovora može se čuti nešto poput *Jebem ti mater, kako smiješno*, dok bi osoba kojoj je sugovornik učinio nešto nažao mogla u stanju ljutnje izjaviti *Jebem ti mater, kako si to mogao učiniti!* Ispravan kontekst i funkciju psovke u takvim situacijama može se odrediti i pomoću određenih izvanjezičnih čimbenika koji utječu i na intenzitet psovke. Točnije, intenzitet se psovke pojačava ili ublažuje pomoću rečenične melodije, naglaska pojedinih dijelova rečenice i pomoću modalnih riječi (Mikić, Mikić, Pehar 1999: 33).

Također, hrvatski govornici psuju iz navike, zbog neodgojenosti, zbog siromašnog fonda riječi pa psovka služi kao dopuna i poštapalica, iz želje za dokazivanjem, radi potkrjepljenja vlastitog mišljenja i tome slično, narod je odrastao uz psovku i srastao s njom (Ibid 67). Imajući u vidu kako su mnogi doslovno odrastali uz psovku, logično je da psovka u određenim situacijama može imati i odgojnu funkciju. Na primjer, govorni čin ukora ili prigovora, koji sadrži uvredljive riječi koje mogu, ali ne moraju biti psovke, ima prije svega odgojnu funkciju. Ukor ima odgojnu funkciju jer je uvredljiva riječ upotrijebljena u dobroj namjeri, govornik ne želi u potpunosti poniziti slušatelja, te mu ne osporava sve ljudske kvalitete, a verbalni se napad odnosi na samo jednu njegovu osobinu zbog loše izvršenog posla, pa se ne koristi povišeni ton (Ibid 70).

Međutim, psovka se zasigurno najčešće pojavljuje u okviru neke frustrirajuće situacije. Funkcija psovke često je povezana s frustracijom kao stanjem nezadovoljstva pojedinca, a situacija u kojima se javlja frustracija poprilično je mnogo (prometne gužve, čekanje u redu ili na šalteru, čekanje prijatelja...), te se u takvim tim situacijama frustracija vrlo često liječi verbalnom agresijom popraćenom psovkama (usp. Huzanić Mišek 2017: 11). Naravno, raznorazna čekanja nisu jedini izvor naših frustracija. Psovka dolazi onda kad se ništa drugo ne može poduzeti te ona kao završnica komunikacije predstavlja psihički čin kompenzacije i u situaciji razrješavanja postojećih frustracija, koje ne moraju imati veze s onim što se psuje i sa

situacijom u kojoj se psuje; takvo je psovanje na utakmicama i sličnim masovnim okupljanjima, pri čemu se pojedinac oslobađa stida i daje sebi oduška na način na koji u nekoj drugoj situaciji to sebi ne bi nikad dopustio, stoga psovka predstavlja čin rasterećenja modernog svijeta od psihičke napetosti, a kao i svaka srdžba, psovka je iskrena – ona je neetička obrana etičnosti (Ristić 2010: 202). Ovdje bi valjalo spomenuti i fenomen samopsovke. Radi se o specifičnoj vrsti psovke pri kojoj se napada samo jedna strana čovjeka, obično njegov razum, inteligencija, razmišljanje, pamet i slično, jer se govornik pri samopsovci želi rasteretiti i doživjeti olakšanje, splasnuće naboja, ali ne i u potpunosti osporiti svoj moralni integritet, ona se javlja kao ventil pomoću kojega govornik oslobađa osjećaja srdžbe, bijesa, ljutnje, agresije, a često je popraćena i nekim praktičnim činom, pa se uz psovku često baci ili razbije ono što mu je u trenutku nanijelo bol, netko si čupa kosu, grize usne ili vrti glavom, djeca se valjaju po podu, udaraju rukama i nogama itd (Mikić, Mikić, Pehar 1999: 83).

Dakle, psovka u afektu olakšava napetost, srdžbu i nemoć, ali se među mladima javlja i kao znak suprostavljanja nekadašnjim konvencijama, kao element kontrakulture, sve više postaje stil ponašanja i jedna od glavnih sastavnica iskaza u komunikaciji većine mladih (Martinić 1994: 56). No, psovke nisu samo jedan od temelja svakodnevnog govornog diskursa mladih jer, barem na prostoru hrvatskog govornog područja, zapravo predstavljaju puno više od elementa kontrakulture. One su dio naše kulture te raspoznatljiv način reagiranja u određenim situacijama (Ibid 1994: 56). Naime, psovka u sebi sadrži određenu jačinu usmjerenu na emocije, stoga ona zvuči istinitije, tužnije, sretnije, strašnije ili ironičnije od pristojnih, društveno prihvatljivih riječi (Huzanić Mišek 2017: 22).

Zanimljivo je kako postoji stereotip o tome kako manje obrazovani više psuju od visoko obrazovanih građana. Upravo se zbog takva stereotipa stvara dojam kako akademski obrazovani građani ili uopće ne psuju ili psuju vrlo malo. Ipak, činjenica je kako obrazovani građani posjeduju bolji mehanizam modificiranja verbalnog ponašanja na javnim mjestima, oni bolje vladaju regulativnim pravilima u konverzaciji, pa se stvara privid manje upotrebe psovki te društvene grupe, a da je tome uistinu tako potvrđuje prisustvo psovke u obiteljskim i telefonskim razgovorima u kojima obrazovani govornik ne očekuje prisustvo osobe pred kojom treba pokazivati očekivano uljudno verbalno ponašanje (Mitro, Savić 1998: 32).

Iz navedenih se recentnih spoznaja može zaključiti kako je društvena uloga psovke zapravo poprilično raznovrsna te prije svega ovisi o kontekstu u kojem se pojavljuje. Njezina izrazita višefunkcionalnost odraz je mnoštva konteksta u kojima se može pojavljivati. Ipak, sasvim je sigurno kako ona najčešće ima funkciju ispušnog ventila za naše različite negativne

osjećaje (frustracija, strah, bijes, tuga, očaj, itd), bilo da se pojavljuje u kontekstu svađe sa sugovornikom, bilo da je upućena hipotetskom sugovorniku, bilo da je riječ o samopsovci. Moglo bi se reći kako je u današnjoj svakodnevnoj komunikaciji povoda za psovku sve više, s obzirom na sve brži moderni način života koji automatski podrazumijeva i više stresnih situacija unutar kojih mogu do izražaja doći spomenuti negativni osjećaji, a uz njih raste i potreba za rasterećivanjem takve psihičke napetosti pomoću psovke. Nadalje, višefunkcionalnost psovke ne iscrpljuje se samo u kontekstima s negativnim konotacijama, već ona, kao sredstvo kojim se uspostavlja humor, služi i za smanjivanje distance između govornika i sugovornika tako što umanjuje statusne razlike među njima, a također i održava već uspostavljene prijateljske odnose jer služi i kao jezično sredstvo kojim se izražava radost, ushit, iznenađenje i slično. Treba istaknuti i kako se naročita snaga psovke krije u njezinoj izrazitoj emocionalnoj ekspresivnosti, zahvaljujući kojoj se nerijetko pojavljuje i u književnim i scenskim djelima. Štoviše, s obzirom na različite sociolingvističke i psiholingvističke faktore razgovora u kojima se pojavljuje, psovka ponekad može imati čak i odgojnu funkciju.

3. 2. Povijest psovke na hrvatskim prostorima

Pojasnivši opću povijest psovke i njezinu društvenu ulogu, valjalo bi u kratkim crtama prikazati i povijest psovke na hrvatskom govornom području kako bismo mogli bolje razumjeti njena pragmalingvistička obilježja u današnjoj svakodnevnoj komunikaciji na hrvatskom jeziku. Prvi koji se sustavno bavio poviješću psovke na ovim prostorima bio je fra Ignacije Gavran. U svojoj monografiji *Bludna psovka, povijesno-psihološka studija* iz 1962. godine, on detaljno, koliko mu to njegova vjerska i moralna uvjerenja te dostupni izvori dopuštaju, prikazuje podrijetlo i razvoj psovke na području čitave Jugoslavije.¹ No, najprije treba napomenuti što za Gavrana točno znači izraz psovka, odnosno bludna psovka. Psovka je za njega vrsta pogrđnog izraza kojim se nedolično i nedozvoljeno na simbolički način oduzima nekoj osobi bitna vrijednost, tj. psovka je grdnja kojom se nekome oduzima čast (Gavran 1962: 10). S druge strane, bludna je psovka ona u kojoj je sredstvo vrijeđanja uzeto sa seksualnog područja i izražava neku nedozvoljenu, sramotnu upotrebu seksualnog (Ibid 10 – 11). Važno je istaknuti kako Gavran razlikuje psovku od grdnje koja za njega predstavlja samu uvredu kao takvu. Točnije, grdnja ne oduzima svu vrijednost niti neku bitnu osobinu, nego samo u manjoj mjeri krnji nečiji ugled ili uskraćuje dužni izraz poštovanja (Ibid 10).

Gavranov prikaz prošlosti bludne psovke kreće od srednjeg vijeka. Najprije spominje formule zaštitnog proklinjanja kod najstarijih jezičnih spomenika (npr. Bašćanska ploča) preuzete iz antičkih izvora, no ističe kako one vjerojatno nemaju veze s bludnom psovkom (usp. Ibid: 18). Potom navodi kako srednjovjekovni pravni izvori razlikuju lake i teške uvrede. Od lakih su najčešće i najbliže bludnoj psovci *kurva* i *kurvin sin*, dok se za teške uvrede predviđaju novčane kazne, a pritom se u izvorima koristi izraz *uvreditelj uvrijeđenog* „*opsova*o“ (usp. Ibid 19). Statuti primorskih gradova kao što su Split ili Trogir iz 13. i 14. stoljeća spominju psovanje Boga i Blažene Djevice, no opet najvjerojatnije nije riječ o bludnoj psovci (usp. Ibid 20). Također, navodi kako i Marko Marulić u svojim djelima optužuje suvremenike da dosta psuju ne samo jednake sebi već i Boga i svete, ali koristi riječ *psovati* umjesto *grditi* (Ibid 22). Očigledno je kako srednjovjekovni spomenici, i pravni i ostali, koriste riječ psovka ili psovati sa značenjem uvrede, te ih ne možemo povezati s bludnom psovkom po Gavranovoj definiciji. Osim toga, Gavran ne spominje ni najstariju zapisanu psovku na hrvatskom jeziku, premda je ona objavljena još 1948. u Vajsovom *Najstarijem hrvatskoglagolskom misalu* u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Spominje ju hrvatska jezikoslovka i filologinja

---

¹ Riječ je o jedinstvenom prikazu povijesti psovanja na ovim prostorima koji je relevantan i za razumijevanje suvremene hrvatske psovke, stoga će se ovdje detaljno prikazati.

Nives Opačić koja navodi: „Najstarija psovka zabilježena u hrvatskom jeziku jest ona na margini jednoga glagoljskog zbornika: ebi ga vrag.“(Opačić 2013: 87). Međutim, Opačić ne spominje dataciju zbornika niti o kojem je zborniku točno riječ. Ipak, poznato je kako je u pitanju *Zapis popa Domeniga* iz 14. stoljeća (usp. Zaradija Kiš 2006: 3). Vjerojatno je činjenica da je najstarija zapisana hrvatska psovka pronađena upravo na marginama rukopisa jednoga popa, dakle vjerskog lica, razlog zbog kojeg je Gavran izostavio tu informaciju iz svoje studije.

Prve psovke zapisane hrvatskim jezikom prema Gavranu potječu iz 16. stoljeća kada se u komedijama Marina Držića i Nikole Nalješkovića pojavljuju i po njegovoj definiciji naše tipične dinamične bludne psovke. Gavran navodi primjer iz drugog čina četvrtog prizora Držićeve komedije *Mande*: „dera t' pas mater!“ (Gavran 1962: 23). Tu Gavran iz spomenutih religijskih poriva cenzurira original u kojemu zapravo piše: „*Jeba t' pas mater!*“ (Prosperov Novak 2015: 227). Uz to, Gavran spominje i brojne opscene i razbludne momente u maskeratama Nikole Nalješkovića, Antuna Sasina i Dinka Ranjine te ističe kako za druge krajeve osim Dalmacije nema jasnih potvrda bludne psovke u 16. stoljeću (usp. Gavran 1962, 25 – 27).

Što se 17 stoljeća tiče, Gavran navodi dva naročito zanimljiva izvještaja. Prvi je izvještaj iz Livna koji spominje indicije o tome kako Turci psuju kršćane i fratre, pri čem su rabili bludnu i nebludnu psovku, dakle težište je prebačeno od ličnih uvreda na vrijeđanje tuđe vjere, ali vlastita se vjera ne vrijeđa (usp. Ibid 28). Drugi izvještaj je od zagrebačkog sudbenog vijeća za koji Gavran navodi kako spominje nebludne psovke, kao što su *Da bi ti vrag serce pojel* ili *Da te križem šentaj*, koje valja sudbeno goniti i kazniti, ali i statičke bludne psovke kao što su *kurvin muž* ili *kurvin stari pas* (usp. Ibid 33). Gavran iz tih podataka zaključuje kako su oni dokaz da je na zagrebačkom području tada bilo malo psovki, međutim to nipošto ne mora biti točno iz jednostavnog razloga što su provedba propisanih zakona i uopće mogućnost kontrole svakodnevne komunikacije vrlo upitni. Također, Gavran ističe kako je iz znatnog broja svjedočanstava vidljivo da je bludna psovka bila najraširenija kod pravoslavaca te u katoličkom dijelu Slavonije, a nešto manje u Hrvatskoj, Bosni, Dalmaciji i Srbiji (usp. Ibid 34).

U 18. stoljeću hrvatskom kulturom dominira prosvjetiteljska misao u sklopu koje se zaostalost naših krajeva, naročito Slavonije, krive Turci Osmanlije te njihovi običaji koji su se uspjeli ukorijeniti u slavonskom puku. Najznačajniji hrvatski prosvjetitelj, Matija Antun Relković, raširenost psovke u Slavoniji pripisuje upravo Turcima, dok autori poput Đure Rapića, Antuna Ivanošića i Antuna Kanižlić spominju psovke protiv vjerskih svetinja, pri čem koriste izraz *turčenje* i *turčeći* (usp. Ibid 35 – 36). Nadalje, zagrebački komediograf Tituš

Brezovački u *Jeremijašu* (izdanom 1801) navodi kako hrvatski seljak psuje vjeru, dušu i tijelo, a Bernardin Leaković u *Govorenjima za sve nedilje godišnje u Osiku 1795.* spominje i psovače iz navike (usp. Ibid 36 – 37). Uz to, Gavran piše i o izvještajima iz Dalmacije o psovanju Boga, vjere i duše, iako se pod tim uglavnom misli na zakletve i nebludne posvke, ali ima i bludnih psovki (usp. Ibid 40).

Fra Ignacije Gavrana napominje kako u 19. stoljeću dolazi do znatnog porasta psovke na svim područjima brojem i intenzivnošću, počinju se psovati i veće svetinje, a najviše se psuje u najrazvijenijim krajevima (usp. Ibid 41). U izvještajima za Hrvatsku i Slavoniju spominje se psovanje u ljutini i teškoći, u šali i zabavi, iz navade za svakom skoro riječi psuje se oca, mater, dušu, vjeru i zakon, post, krst, svijeću, mlađe nevine duše, a kasnije i Boga i svete (usp. Ibid 42). Za Dalmaciju navodi kako ima najmanje materijala, ali da pretpostavlja da je i ovdje psovka znatno napredovala (Ibid 46)

Potom se Gavran bavi psovkom u razdoblju koje on naziva *bliža prošlost*, a odnosi se na period od 1878. do Drugog svjetskog rata. Tu opet bilježi znatno veću i znatno češću posvku nego prije, i to najviše u Srbiji, Hrvatskoj, Slavoniji, Vojvodini, Dalmaciji, Makedoniji i Bosni (Ibid 47). Ono što je ovdje zanimljivo u odnosu na već prikazana razdoblja jest distinkcija između muških i ženskih psovača koju Gavran sada može uvesti zahvaljujući *Zborniku za narodni život i običaje* koji je sigurno detaljniji i precizniji izvor od onih izvora kojima se služio za prikaz povijesti psovke u ranijim razdobljima. Uvidom u psovanje u četiri različita hrvatska kraja dobivamo sliku o razvoju psovke u Hrvatskoj za navedeno razdoblje. Za Prigorje Gavran navodi kako žene rijetko psuju, a psovati smiju samo oženjeni muškarci koji psuju *mater, oca, sveca, angela, Boga, sto bogov, Mariju, Krista, sveću, popa, nebo, ki ga je krstil* itd (usp. Ibid 50). U Međimurju zbog raspadanja zadruga i njihovim dijeljenjem dolazi do *pravde*, tj. svađe u kojoj kod žena ima manje bludne psovke, iako su otrovnije od muških koje njima obiluju, takvo žensko *pravdanje* može trajati satima, a može završiti i tučnjavom, žene jedna drugoj viču: *kurvo, flundro, hajdučico, kljusico, kobilo, ne vidila nikad raja, Boga, ni Majke Božje, ne dal ti bog ni zdravlja ni veselja* i sl; dok muškarci kunu otprilike iste stvari kao i u Prigorju (usp. Ibid 50 – 51). Za samoborski kraj napominje kako se generalno manje psuje nego u Međimurju, dok je u zagorskom Loboru interesantno kako žene psuju oca i mater te se uz to međusobno pljuju (usp. Ibid 52). Nadalje, za Slavoniju ima malo potvrda, ali je situacija slična kao i u 19. stoljeću, i kod pravoslavaca i kod katolika (usp. Ibid 52). I za Dalmaciju nedostaje podataka, ali Gavran ističe kako se u patrijahalnim krajevima, kao što je Zagora, manje psuje, ondje je manja psovka česta, a velika iznimna i u velikom afektu, pa se tada psuje *Bog, krst, Gospa,*

sakrament, raj, vira, zakon, nebo, crkva, papa itd; dok se u ostalim dalmatinskim krajevima psuje usporedno s općim razvojem (usp. Ibid 52 – 53). Što se tiče Istre, Kvarnerskih otoka i poluotoka Pelješca, tamo je psovka relativno rijetka, premda se javljaju i slučajevi velikog psovanja, oni nisu prihvaćena pojava, ali su zato starinski i talijanski načini pogrđivanja (npr. *kurba, oštija* i sl) mnogo češći (usp. Ibid 53).

Gavranovo mišljenje o razlozima za takav intenzivan razvoj psovke u razdoblju *bliže prošlosti* poprilično je indikativan: „I tu najviše zla dolazi s prestankom rodovskih zadruga, kada se iz strasti za privatnim posjedom posjedom luduje, a žene kakva sve čuda ne čine“ (Ibid 53). Takvo mišljenje očito je odraz njegovih konzervativnih svjetonazora, unutar kojih je uobičajeno isticanje ženine krivice za određene 'negativne' pojave, a koji su i dan danas prisutni kod nekih redovnika i dijela svećenstva. Osim toga, spominje izvještaj koji govori kako se u tima krajevima prije nije psovalo, nego su psovke donijeli za sobom oni koji su bili u vojsci, iako postoji običaj da stariji uče djecu vulgarne izraze, primjerice *reci maji da je prasica* (Ibid 53). Na kraju zaključuje kako je na osnovu onoga što se javlja poslije Prvog svjetskog rata očito da je psovka morala već odavno uhvatiti vrlo čvrst korijen, izuzimajući možda poneki mirni i otmjeni grad poput Zadra ili Dubrovnika (Ibid 54). No, to je dosta naivan zaključak, pogotovo ako ima u vidu i činjenica da su među najstarijim našim zapisanim psovka upravo one iz šesnaestostoljetnih komedija dubrovačkih plemića.

Konačno, Gavran se bavi i *suvremenim stanjem*, odnosno razdobljem od 1945. do 1962, koje je iz naše današnje perspektive daleko od suvremenog. Najprije razvrstava *šta se sve psuje* po tematskim cjelinama. Očekivano, najviše se psuje rodbina: *mater (majku), oca, (onog) tko te rodio/načinio/okotio, sestru, brata, babu, djeda, dijete* (novija psovka), *starog, ženu, strinu, tetku, krv, dijete od pol kile, žive mrtve* i sl (usp. Ibid 63). Osim toga psuju se i udovi čovječjega tijela (*usta, krv, glava, uho, nos, oči, labrnje...*), životinje ili pomoću životinja (npr. *krvavog jarca, dero te pas, krmak* i sl), prirodu i prirodne pojave (*sunce, sunce kalajisano/žarko/jarko, mjesec, zvijezdu, nebesa, nebo, Zemlju, oblak, oblačine, kišu, vjetar...*), stvari (*kruh, hlebac, pletivo, rog, svijeću, čavle, toranj, zvono*), pa čak i vremenske oznake poput *minute, dana* ili *godine* (u smislu rodnosti zemlje) (usp. Ibid 63 – 64). Psovke s religijskog područja posebice su kreativne i raznolike. Psuje se: *Boga, (onog) ko te stvorio, Stvoritelja, Boga Oca, Božića, Božjeg ćaću, sto (ili više) bogova, Božju glavu/ usta/ strinu, Krista Boga, Krista, Isusa, Isukrsta, Majku Božja, Majku Isusovu, Gospu, Srce Isusovo, rane Isusove, krv Isusovu, Isusa na križu, muku Isusovu, vjeru, zakon, dušu, post, blagoslov, molitvu, krst, Crkvu, ko te krstio/posvetio, ko na krštenje nosio, papu, biskupa, grob, mladu nedjelju,*

stvara, sakramente, ispovijed, pričest, misu, crkveni prag, svece, sveca, sveca Božjeg, sto (ili neki drugi broj) *svetaca, sv. Petra, sv. Iliju, sv. Antu, sv. Nikolu, sv. Pavla, sv. Duju, svakog sveca poimence, svečevu mater/oca, anđela, vraga, Božju repu, Gospine piliće, Aleluju, Pilata* (usp. Ibid 64). Nadalje, mnogi se služe psovačkim glagolom bez objekta kao poštapalicom, a česte su i poštapalice od psovačkog objekta bez psovačkog glagola, npr. *oca mu, mater mu, Boga mu (njegova/tvoga)* i sl (usp. Ibid 64 – 65). Gavran bilježi i pojavu psovačkih fraza koje završavaju nevinim ili barem nebludnim glagolom, primjerice: *majku mu ljubim, objesim mu majku, ubijem mu oca* i sl, a česte su kao poštapalice i bludne psovke *oca, majke, Boga, Majke Božje, sveca, vjere, duše, genitalija* te je uz to često i *slanje* u roditelje, njihove genitalije, *Boga, Majku Božju sveca*, itd (usp. Ibid 65). Zanimljivo je kako je psovski kretnjama sve manje, negdje nisu ni zabilježene, a zadržale su se samo u najprimitivnijim krajevima te se spominje *davanje* ili *odmjeravanje* lakta kao najčešće, dok je pokazivanje *fige* vrlo rijetko (Ibid 65).

Potom se Gavran bavi okolnostima u kojima se pojavljuje suvremena psovka. Vezano uz to ističe kako antagonizam među konfesijama sve više iščezava, ali u nekim mjestima još ima slučajeva da pravoslavci psuju papu, muslimani Isusa, Krista, Majku Božju, Gospu (ponekad u obliku poštapalice, bez namjere da se vrijeđa), katolički post, papu, viru, krst, crkvu itd, dok katolici psuju muslimanima džamiju, Turčina, balijsku majku/sveca/vjeru, a pravoslavicima slavu (Ibid 66). U doba kada Gavran piše o takvim pojavama, komunističke vlasti diljem Jugoslavije intenzivno promiču *bratsvo i jedinstvo*, stoga ne toleriraju takva vrijeđanja među konfesijama, pa je i takvih psovki sve manje. Općenito bi se moglo reći kako odrasli muškarci psuju kad dožive neuspjeh ili teškoću na poslu te kad su pijani, dok žene psuju kad su im djeca, vlastita ili tuđa, dosadna, nemirna ili neposlušna, a djeca sama najčešće psuju zbog nemirne stoke i u igranju, posebno nogometa; ukratko, psuje se prilikom svađe s mužem, ženom, ukućanima, susjedima, i to zbog pijanstva, krađe, neke štete u domaćinstvu, tučnjave između djece, nevjere itd (Ibid 66). Istaknute su i okolnosti koje pogoduju širenju psovke, a riječ je ponajviše o teškoćama života, zaostalosti, odlasku tisuća ljudi sa sela na velike industrijske i prometne radove ili vojsku gdje pokupe naviku bogohulne psovke, pri čem se u izvještajima spominje Srbe i Dalmatince kao najveće širitelje teške psovke (usp. Ibid 66 – 67). Također, Gavran napominje kako širenju velike psovke pogoduje: „vanredno mnogo silna ukorijenjenost t.zv. male psovke.“ (Ibid 66). Konačno, autor govoreći o tome *kako naš svijet reagira na psovku* navodi kako se stariji ljudi redovito sablažnjavaju nad teškom psovkom te da su žene puno osjetljivije na bogohulnu psovku od muškaraca, a da se na psovanje majke,

ukoliko je psovka ozbiljno dobačena drugome, reagira mnogo više nego na psovanje svetinja (usp. Ibid 67).

Gavranov prikaz povijesti psovke na južnoslavenskim prostorima svakako je jedinstven u domaćoj, pa i regionalnoj, literaturi. Premda je na momente tendenciozan, vrlo je opsežan i detaljan te daje poprilično dobar uvid u razvoj psovke na ovim prostorima. Njegova tendencioznost očituje se u pojedinim zaključcima iz kojih su očiti njegovi svjetonazori i moralno-religijski stavovi koji ne bi trebali utjecati na rad koji teži znanstvenosti. Primjer takva zaključka možemo uočiti u prikazu međimurske psovke u *bližoj prošlosti* gdje autor zaključuje kako su navedene psovke izrečene u afektu te obiluju religijskim predodžbama što ukazuje na znatnu religioznost posvađanih (usp. Ibid 51). Naime, po svoj prilici istinski religiozna osoba neće psovati svoje svetinje, međutim Gavran kao katolički redovnik pomalo naivno u psovanju katoličkih svetinja i autoriteta vidi odraz znatne religioznosti kod međimurskih katolika. Kudikamo vjerojatnije objašnjenje jest da takva pojava svjedoči o tome koliko je religija odnosno Crkva bila prisutna u svakodnevnom životu psovača, kao i o tome koji je njihov stav o tome što psuju. Ipak, treba priznati kako je za jednog katoličkog redovnika koji djeluje u šestdesetim godinama 20. stoljeća, fra Ignacije Gavran bio itekako ispred svog vremena.

Govoreći o povijesti psovanja na prostorima današnje Republike Hrvatske, valja istaknuti i jednu zanimljivost kojom se bavi Pavao Pavličić u svojem članku *Psovke i beštine*, objavljenom u *Vijencu* 2013. godine. On objašnjava kako i u sjevernoj i u južnoj Hrvatskoj psovka sadržava glagole koji opisuju spolne radnje ili imenice koje označavaju dijelove tijela što služe za te radnje, ipak, postoji i bitna razlika, a ona bi se najjednostavnije mogla opisati ovako: na sjeveru se kao predmet spolne zloupotrebe pojavljaju članovi obitelji, a na jugu pojmovi iz vjerske sfere (Pavličić 2013: 8). Pavličić takvo stanje povezuje sa samom biti psovke kao takve. Ističe kako psovka uvijek proizlazi iz jednog društvenog stanja koje je u njoj fiksirano te je svagda blasfemija jer osporava autoritete čak i kad služi za šalu ili kao govorna figura, a pritom se služi pojmovima iz spolne sfere koji u svom korijenu sadrže negaciju svake vlasti i racionalnog poretka (Ibid 8). U psovkama su se nataložila iskustva iz davnih vremena, pa na sjeveru psovka udara na obiteljske odnose, prije svega zato što je obitelj u sklopu porodične zadruge ondje dugo bila središte svijeta, a kako je u tim zadrugama bilo vrlo važno znati tko je s kim u kakvu odnosu (odakle i potječe neizmjerina količina naziva za rodbinu i svojtu u našem jeziku), stoga je bilo svetogrđe nasrtati na taj poredak (Ibid 8). Na jugu je bilo više urbanih središta, pa zemljoradnja nije igrala vodeću ulogu, te su obiteljske zadruge bile manje bitne i prije su nestale, tko je htio uvrijediti nešto doista krupno, iz gnjeva, mržnje ili

objijesti, taj je morao posegnuti za pojmovima iz vjerskog registra koji su tako postali glavni sadržaj južnjačkih psovki (Ibid 8). Međutim, zajedničko je sjeveru i jugu to što se toliko mnogo psuje da dolazi do svojevrstne inflacije, pa psovke nemaju onu težinu koja bi morala slijediti iz njihova sadržaja (Ibid 8). Osim toga, možemo uočiti kako se sjeverne i južne psovke nadopunjuju, pa jedne tobože ruše vjeru, a druge obitelj, dok zapravo ni jedne ni druge ne ruše ništa već su zamjena za druge riječi, kao što su kod onoga čovjeka što se udario po prstu zamjena za obično jaukanje (Ibid 8).

Doduše, kao što je i sam Gavran istaknuo, još u dubrovačkim renesansnim komedijama možemo naći potvrde o psovanju matere, dakle člana obitelji, što je neosporni dokaz da je takvih psovki bilo i u svakodnevnoj komunikaciji tog podneblja, pa čak i u urbanim središtima kao što je Dubrovnik. Međutim, u svim ostalim primjerima dalmatinske psovke koje Gavran navodi vidljiva je apsolutna prevlast psovki s religijskog područja. No, za razvoj hrvatske psovke u cjelini ključna je jedna pojava koju su istaknuli i Gavran i Pavličić. Naime, obojica ukazuju na zadruga, tj. njihovo kasnije raspadanje u odnosu na razvijeniji zapadni dio Europe, kao katalizator za opisani intenzivan razvoj i širenje psovke u sve pore svakodnevne komunikacije. Premda su se one u Dalmaciji raspale ranije zbog nedostatka obradive zemlje i urbanistički orijentirane kulture, ono što povezuje jug sa sjeverom Hrvatske upravo je zaostalost. Zaostalost, na koju ukazuje kasniji raspad zadruga, poveznica je i s ostalim europskim zemljama u kojima se puno psuje. Pavličić ukratko zaljučuje kako se običaj psovanja prostire od istoka prema zapadu, pa istočna Europa psuje, a zapadna ne psuje, dok su Hrvati zapravo najzapadniji narod koji psuje (Ibid: 8). Ipak, treba priznati kako se i u zapadnoj Europi psuje, ali u manjoj mjeri, a i same psovke nisu tako vulgarne, agresivne i kreativne kao što su u zemljama istočne i srednje Europe, pa se usporedbi s njima zaista čini kao da se na Zapadu ni ne psuje.

4. Definicija psovke

Premda je u ovome radu već bilo riječi o tome što psovka jest, nije dana nikakva konkretna definicija psovke. Doduše, ni u domaćoj ni u stranoj literaturi ne postoji jedinstvena definicija, ali pojedine se odrednice provlače kroz sve definicije, a na nekim se mjestima te definicije međusobno razlikuju. Stoga će se u ovom poglavlju ukazati na sličnosti i razlike između najrelevantnijih definicija, te na osnovu toga ponuditi i vlastitu definiciju psovke.

Najprije, govoreći o etimologiji riječi, treba napomenuti kako *psovka* dolazi od *psa* te je u svim južnoslavenskim jezicima ovaj termin označen riječju psovka (Užarević 1999: 197). Od složenog se pridjeva *psòglav*, *pasòglav* sa značenjem 'nalik psu' u praslavenskom jeziku razvio i glagol psovati sa značenjem 'činiti kao pas', no s vremenom se značenje tog glagola specijaliziralo na 'grditi, ružiti', pa zbog toga psovati danas čini posebnu leksikologijsku porodicu (Skok 1972: 611 – 612). Povezivanje predožbe o hiperseksualnosti psa s predodžbom o njegovoj nečistoći karakteristično je za kulture i mitologije mnogih naroda, a u slavenskoj se mitologijskoj i jezičnoj tradiciji lajanje psa poistovjećuje sa psovkom jer pas laje na nebo, tj. Boga (Užarević 1999: 197).

Što se same definicije tiče, budući da su Gavranove definicije psovke i bludne psovke već navedene, prva će se spomenuti definicija psovke iz knjige *Psovka u hrvatskome i njemačkome jeziku* čiji su autori po pitanju moralnih pogleda poprilično bliski Gavranu. Autori Pavao i Marijan Mikić te Mirjana Pehar psovku određuju kao akt verbalne agresije s dvojakom funkcijom: na jednoj strani govornik želi povrijediti drugu osobu, a na drugoj se i sam želi osloboditi agresivnog osjećaja, stoga zaključuju kako je psovka kapitalna ubojita uvreda kojom se čovjeku namjerno oduzima njegovo dostojanstvo, s tim da govorni čin psovke ne predstavlja nikakav sud o slušatelju, jer slušatelj uistinu ne mora biti onakav kakvim ga prikazuje govornik (Mikić, Mikić, Pehar 1999: 88).

Užarević, u usporedbi s Gavranom i autorima knjige *Psovka u hrvatskome i njemačkome jeziku*, psovci pristupa objektivnije i neutralno. Za njega su psovke govorni iskazi koji u sebi sadrže tzv. opscene (nepristojne, vulgarne) riječi, pri čem se vulgarnost određuje odnosom prema području muških i ženskih spolnih organa, a osobito s obzirom na spolni čin (Užarević 1999: 187). Također, ističe kako je najveća količina psovaka i psovačkih izraza u slavenskim jezicima, kao i njihov buran semantičko-komunikacijski život, povezana na ovaj ili onaj način sa spolnim životom ljudi i životinja (Ibid: 187). Dakle, može se uočiti kako ta definicija više ne spominje vrijeđanje ili oduzimanje nečijeg dostojanstva, što je potpuno opravdano. Naime, ako

se prihvati postulat kako je većina psovki izrečena u stanju frustracije, a ta frustracija uopće ne mora uključivati sugovornika ili slušatelja, onda i većina izrečenih psovki ne mora imati nikakve veze s vrijeđanjem bilo koga. Tim više ako uzmemo u obzir i činjenicu da je psovanje iz navike ili u šali poprilično česta pojava, a to također ne možemo povezati s oduzimanjem nečijeg dostojanstva.

Ivo Pranjković tvrdi kako psovke (uz vulgarizme) nisu jezične pojave u užem smislu (usp. Pranjković 2010. 116). Naime, u samome jeziku nema ničega vulgarnoga, pa onda ni pojedine riječi ne mogu biti same po sebi vulgarne, vulgarnost proizlazi iz čovjekova odnosa prema onome što se označuje spomenutim jezičnim jedinicama, pri čem velika većina vulgarizama i psovki označuje pojmove vezane za spolnost i fiziološke potrebe koji zadiru u sferu zabranjenoga (Ibid 116). Tu valja naglasiti distinkciju između psovke i vulgarizma. Vulgarizam je riječ kojom se označuje kakav predmet ili proces iz sfere takvih zabrana, dok je psovka konstrukcija kojom se obično označuje neki vid erotske perversije, neki seksualni čin neostvariv u svakodnevnom životu i u pravilu je, bar u našim krajevima, falusoidnog tipa te obično predstavlja specifičan oblik verbalne agresije usmjerene protiv najviših čovjekovih vrijednosti: njegovih predaka, potomaka, rodbine, nacionalnih i vjerskih simbola i sl (Ibid 116). Očito je kako psovka predstavlja hiperonim u odnosu na vulgarizam, premda su ta dva pojma često sinonimi u glavi prosječnog govornika hrvatskog jezika. Primjerice, *pizda* kao vulgarni izraz za ženski spolni organ sam po sebi nije psovka, međutim mnoge naše psovke taj izraz sadrže u sebi. Također, Pranjković ističe kako psovka može biti rezultat potisnutoga erosa, ali je još češće izraz rasterećenja od kakve psihičke napetosti ili frustracije, izraz bijesa i nemoći, bola ili neslaganja s čime, nesposobnosti da se ono što se osjeća drukčije verbalizira, a može biti i neetična obrana vlastite etičnosti (Ibid 116).

Nadalje, što se tiče rječničkih definicija psovke, one su poprilično ujednačene, barem u recentnim rječnicima hrvatskog jezika. Rječnička natuknica u Anićevoj *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* psovke opisuje kao: „nepristojne riječi koje se komu upućuju u gnjevu, kojima se što izvrgava ruglu ili koje se upotrebljavaju kao poštapalice u neuglađenu govoru“ (Anić 1998: 942 – 943). *Rječnik hrvatskoga jezika* Jure Šonje iz 2000. godine psovke određuje kao nepristojne, oštre riječi izgovorene u gnjevu, grdnji, u mržnji ili kao sastavni dio nepristojnog govora pojedinca (Šonje 2000: 1018). Definicija psovke praktički je ostala nepromijenjena i u recentnom *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika* gdje je ona okarakterizirana kao: „nepristojna riječ ili izričaj koji se komu upućuje u gnjevu, grdnji ili mržnji, kojim se što izvrgava ruglu ili koji se upotrebljava kao poštapalica u nepristojnu govoru“

(Jojić 2015: 1246 – 1247). Osim što su posljednje dvije definicije za nijansu oštrije od Anićeve, jedino što razlikuje te tri definicije jest to što Anić neposredno navodi kako se psovke mogu upotrebljavati kao *poštapalice u neuglađenu govoru*, dok je ta ista pojava kod Šonje opisana kao *sastavni dio nepristojnog govora pojedinca*, a *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* koristi izraz *poštapalica u nepristojnom govoru*. Očito je kako su posljednje dvije definicije zapravo rađene prema najstarijoj Anićevoj.

Međutim, zanimljivo je kako najsveobuhvatniju definiciju psovke pronalazimo u diplomskom radu Pavla Pilcha *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku*. Psovka je ondje definirana kao govorni čin koji je uvijek uključen u komunikacijsku situaciju te je najčešće izraz verbalne agresije koja može (a ne mora) biti usmjerena prema nekome ili nečemu, ipak većinom se smatra nepristojnom u međuljudskoj komunikaciji jer često koristi vulgarne i opscene riječi, napada i vrijeđa, huli ili narušava socijalne tabue, a ponekad je i oštro i grubo hiperbolizirani iskaz, pretjerana metaforična oznaka čija je glavna uloga smanjivanje nečije vrijednosti; no često se koristi kao poštapalica, većinom u neuglađenom govoru, kao estetsko sredstvo, kao prijekor (Pilch 2011: 22). Izgovorena psovka najčešće polazi iz frustracije, gnjeva, mržnje, ili čovjekove želje da se opusti, no može biti i oznaka pripadnosti nekoj socijalnoj grupi, slabog obrazovanja ili odgoja, a između ostalog, psovka je neophodni dio prirodnog jezika koji uglavnom puni na različiti način obrambene ili napadačke komunikacijske funkcije u različitim kontekstima i situacijama (Ibid 22).

Ta je definicija svojevrsna sinteza već navedenih definicija, što potvrđuje i njezina iscrpnost i temeljitost. Ipak, trebalo bi posebno naglasiti sam početak i kraj definicije. Dakle, riječ je o govornom činu koji u potpunosti ovisi o komunikacijskoj situaciji u koju je uključen, te iz te situacije proizlaze i sve ostale spomenute odrednice psovke. Izdvojena iz tog konteksta psovka zapravo gubi sve svoje napadačke i obrambene funkcije koje je i čine dijelom jezgre svakog prirodnog jezika, pa čak i ako jezik ne poznaje psovke, te se funkcije izražavaju na neki drugi, psovci sličan, način. Osim toga, valja istaknuti i činjenicu da nijedna psovka ne funkcionira izvan matičnog jezika. Vezano uz to Užarević upozorava na načelnu nemogućnost bilo kojega *metajezika* da vrši ulogu psovke, drugim riječima, sposobnost riječi da obnašaju psovačku funkciju najuže je povezana s fenomenom *materinskog jezika*, tj. onim jezičnim slojevima koji su za govornika najintimniji i najdublji (Užarević 1999: 188).

Psovka sadrži još neke odrednice koje su ključne za njezino određivanje. Prije svega to je više ili manje ustaljena (frazologizirana) gramatička struktura, tek iznimno psovke mogu biti pojedinačne riječi, npr. *Kurac!*, a važna je i njezina ponovljivost u različitim kontekstima

te (potencijalna) ekspresivnost, tj. mogućnost da se njome iskažu određena afektivna stanja usmjerena bilo prema sugovorniku, bilo prema onome o čemu se govori, bilo prema samome govorniku (Badurina, Pranjković 2016: 232). Uz to, valja istaknuti kako je psovanje govorni čin koji spada u razgovorni funkcionalni stil i teško se probija u 'više' jezične razine (Lučić 2015: 583).

Uzevši u obzir sve navedene odrednice psovke iz više različitih, ali relevantnih definicija, o psovci se može zaključiti sljedeće. Psovka je ekspresivni govorni čin unutar razgovornog funkcionalnog stila s frazeologiziranom gramatičkom strukturom koja je ponovljiva u različitim govornim situacijama, tj. kontekstima u koje je ona uvijek uklopljena i o kojima ovisi njena konkretna funkcija. Ona predstavlja verbalnu agresiju koja obnaša primarne obrambeno-napadačke funkcije jezika te je zbog vulgarnih riječi koje u pravilu sadrži uvijek usmjerena protiv ključnih ljudskih i moralnih vrijednosti (obitelj, religija, nacionalnost, itd). No, takva verbalna agresija, uz napad i obranu, ima i različite druge funkcije, pa psovku koristimo kao poštapalicu, u šali te u brojnim drugim kontekstima najčešće povezanim s rasterećivanjem od stresa i frustracije, o čemu je već bilo riječ u poglavlju o društvenoj ulozi psovke.

Nadalje, govoreći o definiranju psovke, nužno je spomenuti i razliku između psovke i kletve te zaklinjanja. Naime, kletva je govorni čin kojim govornik zaziva neku višu silu u želji da slušatelju nanese štetu u moralnome ili materijalnome smislu, s tim da se taj čin može odnositi i na samoga govornika koji, radi nastale situacije, osjeća agresiju i kune sam sebe (Mikić, Mikić, Pehar 1999: 44). U skladu s takvom definicijom najbanalniji primjer kletve bio bi *Dabogda te voda odnijela!* ili *Dabogda me voda odnijela!* Zakletva je pak zasebni vid govornog čina kletve kojim se sam govornik na nešto obvezuje, a može poslužiti i kao čin uvjeravanja (Ibid 44). Valja spomenuti kako je i kletva čin verbalne agresije koji može sadržavati vulgarizme, međutim ono što je najviše razlikuje od psovke upravo je njihova konkretna upotreba prilikom prizivanja više sile s namjerom nanošenja fizičke, moralne ili materijalne štete slušatelju ili samome govorniku. Psovke se razlikuju i od zakletvi kojima se ističe istinitost iskaza, npr. *Jebo majku ako lažem*, te u njima dominira dinamička komponenta iskazana glagolom *jebati* kojim se kao činom psovanja uspostavlja simbolički odnos dominacije (Ristić 2010: 200). Ukratko, psovke su govorni činovi koji mogu, ali ne moraju, sadržavati vulgarizme, a mogu se pojavljivati i u drugim govornim činovima, kao što su kletva ili zakletva, no budući da se određuju ponajviše zavisno o kontekstu govorne situacije u kojoj se pojavljuju,

izraze poput *Jebo majku ako lažem* smatramo zakletvom, a ne psovkom, premda taj konkretan primjer zakletve sadrži psovku (*Jebo majku*).

5. Strukturna i jezična obilježja psovke u hrvatskom jeziku

Strukturi psovke, slično kao i njezinoj tipologiji, možemo pristupati na različite načine. Gramatika psovke podrazumijeva vrlo jednostavne sintaktičke obrasce, gotovo u pravilu jednostavne, eventualno proširene rečenice, nerijetko i eliptične rečenice, a u njezinoj vrlo čestoj, možda i primarnoj, optativnoj formi (npr. *Da ti jebo pas mater!* ili *Jebo ti pas mater!*) prepoznaje se (pretpostavljeno) porijeklo psovke – kletva (Badurina, Pranjković 2016: 232). Nadalje, postoje određene sličnosti unutar psovačkih izraza kod većine slavenskih jezika. Naime, sustavi psovke u slavenskim jezicima zasnivaju se na trima riječima koje upućuju na seksualnu sferu, dvije su od njih vulgarni nazivi za muški i ženski spolni organ (*kurac*, *pizda* te mnogobrojni njihovi sinonimi, ekvivalenti i varijante), a treća je glagol *jebati*, svojevrsna nadriječ koja funkcionalno objedinjuje gotovo cijeli semantički prostor psovke (Užarević 1999: 192).

Osim glagola koji označuje nasilan spolni čin u strukturi psovke valja razlikovati i instancu adresanta (realnog iskazivača), instancu subjekta u iskazu (može biti izražen u formama Ja, Ti ili On, uključujući i množinu), instancu adresata (realnoga primatelja; ta instanca također može biti izražena u svim zamjeničnim oblicima) i instancu objekta (instancu podvrgnutu seksualnoj proceduri; i ona može biti u poziciji svih triju zamjeničnih oblika), a od te četiri strukturne komponente psovke dvije su realne ili izvaniskazne (adresant i adresat), a dvije iskazne, subjekt i objekt (Ibid 195). Subjekt se u psovci ni logički, a često ni praktično, ne podudara s adresantom, tj. osobom koja izgovara psovku s namjerom da uvrijedi sugovornika, pa je tako psovka verbalni instrument, opskrbljen vlastitom strukturom, kojim se služi realni i izvanjezični subjekt da bi verbalno (simbolički) napao adresata (Ibid 196). U ulozi objekta psovke nastupa ili sam adresat ili neka životna vrijednost koja ga određuje: rod ili obitelj (majka, sestra, žena, kći, otac), domovina (zemlja, sunce), hrana (kruh, mlijeko), svetinje (Bog, Isus, Bogorodica, sveci, nebo), životno važni dijelovi tijela kao što su spolni organi, krv, glava, mozak, oči, usta i sl (Ibid 197-198). Svi su opisani elementi strukture psovke (adresant, adresat, subjekt i objekt) kombinatorni te mogu međusobno mijenjati svoje pozicije. Kao strukturna invarijanta ostaje samo predikat koji u sebi sadrži opsceno-vulgarnu semantiku spolnoga čina, štoviše, čak i kada nađemo na izraze u kojima nema odgovarajućega glagola, nego se spominje samo spolni organ, tada njih treba shvatiti kao elipsu u odnosu na potpunu strukturu psovke (Ibid: 198).

Na vrlo sličan način stukturi psovke pristupa i Stana Ristić. Ona uvodi distinkciju između komunikacijske stukture psovke i sintaktičke stukture psovke, unutar koje se realizira komunikacijska struktura. Na razini komunikacijske strukture uočavamo govornika (subjekt psovke, obično realiziran u prvom licu prezenta ili futura prvog), sugovornika (subjekt kome je psovka upućena, obično realiziran u u obliku dativa osobne zamjenice) te objekt psovanja (obično realiziran u obliku akuzativa imenice) (usp. Ristić 2010: 198). Potom izdvaja tri osnovna tipa sintaktičke strukture psovke:

- a) 1. lice prezenta/futura + dativ osobne zamjenice + akuzativ imenice, npr. *Jebem ti majku*;
- b) 2. lice imperativa + akuzativ imenice/povratne zamjenice, npr. *Jebi se*;
- c) optativ + dativ osobne zamjenice + nominativ imenice npr. *Jebo te Bog* (usp. Ibid 198).

Vezano uz te tipove sintaktičke strukture psovke autorica ističe još nekoliko napomena. Što se prvog tipa tiče, navodi kako se na poziciji objekta može naći bilo što, no najčešće su to riječi čija značenja, s obzirom na kulturnu tradiciju, imaju status kulta, pa je stupanj agresivnosti psovke direktno proporcionalan hijerarhijskom statusu kulta: majke, sestre, djeteta, Boga i sl (Ibid 198). Kod drugog se tipa upotrebom imperativa reducira struktura psovke, pa subjekt psovke nije jezično realiziran, a u činu su psovke jezično vidljivi samo sugovornik i objekt psovke, dok u trećem tipu zahvaljujući optativu struktura psovke zadržava sve elemente kao i u osnovnoj formi, ali s promijenjenim ulogama subjekta osnovnog glagola i objekta psovke, pri čemu je subjekt psovke opet nevidljiv (Ibid 198). Također, početna i krajnja pozicija subjekta psovke i objekta promjenjiva je u prvom i trećem obliku, pa se mogu javiti i forme poput *Majku ti jebem!* ili *Bog te jebo*, itd (Ibid 198 – 199). Nadalje, struktura psovke može se proširivati atributom ili priložnom oznakom, a može se i intenzivirati, i to uglavnom česticom *li*, npr. *Jebem li ti majku*, a glagol se može javljati i u reduciranoj formi ili u potpunosti izostaviti, npr. *Bem ti mater!* ili *Mater ti tvoju* (Ibid 199).

Ristić se zatim na to nadovezuje i svojom tipologijom psovki prema njihovim strukturnim tipovima na deset temeljnih strukturnih oblika psovačkih izraza. Razlikuje:

1. psovke s glagolom jebati, npr. *Jebem ti oca*;
2. psovke s redukcijom glagola, npr. *Sunce mu jarko*;
3. psovke sa zamjenom glagola, npr. *Lebac ti ljubim*;

4. psovke s drugim opscenim riječima, npr. *Pizda mu materina*;
5. zamjene opscene riječi, npr. *Serem ti se na takav poziv*;
6. invektivi: uvrede (npr. *On je govno seljačko*), omalovažanje (npr. *Bio si ti lipov kurac, ne poručnik*), inat (npr. *Poljubiš me u dupe*), tjeranje, ušutkivanje, poricanje i sl (npr. *Marš iz sobe*);
7. samopsovanje: prekoravanje sebe, npr. *Pizda mi materina*;
8. monološke psovke: ljutnja, uvrijeđenost, npr. *Znam, u pičku materinu, da je riječ o kretenu*;
9. samo spominjanje psovanja, npr. *Psovao mu je sestru kurvanjsku*;
10. distanciranje od psovke, npr. *Da prostiš...* (Ibid 209 – 210).

Valja uočiti kako je autorica napravila distinkciju između šestog, sedmog i osmog tipa u odnosu na preostale tipove, ali i između njih međusobno, s obzirom na njihove konkretne situacije upotrebe. Dakle, u šestom, sedmom i osmom strukturnom tipu zapravo se mogu pojavljivati i preostali tipovi zavisno o kontekstu situacije u kojem ih govornik upotrebljava.

Uzevši u obzir sve rečeno o strukturnim i jezičnim obilježjima psovke, ukratko bi se moglo zaključiti sljedeće. Struktura psovke sama po sebi teži što jednostavnijem obliku, no može se i proširivati atributima ili priložnim oznakama ovisno o željenom stupnju agresivnosti i/ili emotivnosti. Takvu težnju jednostavnosti kod psovki možemo lako objasniti ako imamo u vidu kako ih većina nastaje u kontekstu stresa, frustracije ili očaja, pa su jednostavniji oblici praktičniji s obzirom na kontekste u kojima se one najčešće pojavljuju. Također svaku psovku možemo promatrati na njezinoj iskaznoj i izvaniskaznoj razini, pri čemu je iskazna razina ona jezična, te se sastoji od subjekta i objekta psovke, a izvaniskazna je razina realna, te se sastoji od adresata i adresanta. Obje razine funkcionalno objedinjuje glagol *jebati* koji, barem na ovim prostorima, posredno ili neposredno, čini jezgru većine psovačkih iskaza. Sve se to može dobro vidjeti i na primjeru tipične hrvatske psovke *jebem ti mater* te njenih različitih varijacija zabilježenih u priloženom korpusu. Psovka *jebem ti mater* po svojoj je strukturi jedna od jednostavnijih u hrvatskom jeziku, sastoji se od prvog lica jednine prezenta unutar kojeg je realiziran subjekt psovke te od dativa osobne zamjenica i akuzativa imenice koji predstavlja objekt psovke. Navedena se psovka najčešće izgovara u stanju frustracije, ali i unutar prijateljskog razgovora. Međutim, što je veća razina frustracije, a manja briga za govornikovu okolinu i eventualne sugovornike, tako se i ta psovka može proširivati kako bi si govornik što više olakšao frustrirajuću situaciju. Primjerice osnovnoj strukturi može se pridodati još objekata (*Jebem ti mater, Boga i oca!*) ili priložna oznaka (*Jebem ti mater u pičku!*), a može joj se dodati

i još jedan čitavi psovački izraz, bilo u otprilike istom (*Jebem ti mater da ti jebo ja mater!*), bilo u potpuno različitom obliku (*Jebem ti mater, propala sam u pičku!*). Ono što je zajedničko svim navedenim psovka je kontekst frustracije u kojima se javljaju, a zanimljivo je uočiti kako je jedina psovka bez sugovornika ona gdje se psuje i Boga. Nadalje, ako iz osnovne strukture izostavi glagol te upotrijebi eufemizam uz pogrđni atribut (*Jao, mamicu ti jevrejsku!*), rezultat je psovački izraz koji funkcionira kao svojevrsna šala u kontekstu prijateljskog razgovora. Ono što je vidljivo iz spomenutih primjera jest ovisnost strukture psovke o kontekstu u kojem se pojavljuje, drugim riječima struktura se psovke prilagođava njenoj konkretnoj funkciji u komunikaciji.

6. Tipologija psovke

Tipologiju psovke moguće je osmisлити na više različitih načina, zavisno od čega se polazi pri uspostavi podjele. Polazište može biti funkcija, struktura ili značenje psovke, a također i ključna riječ u psovačkom izrazu i sl.

Ashley Montagu u svojoj monografiji *The Anatomy of Swearing* donosi tri moguće podjele psovki. Bez obzira na to što Montagu piše samo o psovkama u engleskom jeziku, njegove su tipologije znakovite i za hrvatske psovke, stoga će ovdje biti ukratko opisane. Prva se podjela odnosi na pet različitih grupa riječi koje možemo koristiti u psovkama:

1. riječi iz područja kršćanstva
2. imena predaka, heroja, kraljeva ili autoriteta općenito
3. riječi povezane s prirodom, prirodnim silama i fenomenima
4. opscene, vulgarne riječi
5. riječi koje u određenom kontekstu dobivaju negativno značenje, npr. *Holy shit!* (usp. Montagu 1973. 100 – 104).

Sljedeća se podjela odnosi na sedam vrsta oblika koje psovke mogu imati: psovanje, proklinjanje, profaniranje, blasfemija, opscenost, vulgarnost i eufemističko psovanje (Ibid 105). No, za ovaj je rad puno važnija njegova tipologija psovki prema njihovoj funkciji u komunikaciji. Montagu razlikuje:

1. uvredljivo psovanje – najniža i temeljna funkciju pri kojoj psovač vrijeđa sugovornika
2. proklinjanje psovkom – molba da netko napusti svijet pod utjecajem viših sila
3. psovanje kao usklik
4. dopunsko psovanje: psovka se koristi kao poštapalica ili da bi se iskazu dodala viša emocionalna snaga
5. psovanje kao prijekor (Ibid 106).

U domaćoj je literaturi, uz već spomenutu Gavranovu podjelu psovki prema onome što se psuje, značajna i Užarevićeva tipologija. On svoju tipologiju uspostavlja prema trima vrstama riječi koje se koriste u psovkama:

1. opsceno-seksualne riječi u opscenom, vulgarnom i seksualnom značenju (*pizda – vagina*)
2. opsceno-seksualne riječi u neopscenom i nevulgarnom značenju (*pizda – debil*)
3. obične riječi književnog jezika koje u odgovarajućim kontekstima imaju vulgarno-seksualno značenje (*rupa – vagina*) (Užarević 1999: 198).

Pilch u svojem radu donosi jednu zanimljivu tipologiju iz češke lingvistike. Ondje se psovke dijele na kontaktne (koje se obraćaju konkretnoj osobi direktno u govoru), beskontaktne (koje se obraćaju osobi nepristunoj u govoru) i psovke koje se ne obraćaju nikome nego samo izražavaju govornikovu frustraciju (Pilch 2011: 17). No, Pilch uspostavlja i vlastitu podjelu prilikom svoje analize psovki u hrvatskome i češkome jeziku. On je psovke podijelio prema ključnoj riječi ili sintagmi (može ih biti više) koja ima najjaču ekspresivnost, označuje nešto vrijedno i sl (Ibid 23). Razlikuje psovačke izraze vezane uz:

1. spolne organe i odnose
2. organe i procese čovjekova pražnjenja
3. religiju
4. prirodu
5. rodbinu i obiteljske veze
6. čovjekovo fizičko i mentalno stanje te osobine
7. nacionalnost (Ibid 24 – 35).

Također, vrlo je zanimljiva i tipologija psovki Stane Ristić prema njihovim strukturnim tipovima i situacijama upotrebe, no ona će se detaljnije analizirati u poglavlju Strukturna i jezična obilježja psovke u hrvatskom jeziku.

Govoreći o realizaciji psovke u hrvatskome i nizozemskome jeziku, Radovan Lučić, hrvatski slavist i leksikograf koji radi na Amsterdamskom sveučilištu, uspostavlja tipologiju psovke prema njezinoj svrsi. Realizacije psovke bi se na razini svrhe mogle podijeliti na one s adresatom (kletve, pogrde, hipokoristici) i one bez adresata (uzvici), dok bi se na razini iskaza u njihove zajedničke elemente mogle uvrstiti poštapalice, ekspresivni kolokvijalizmi (u većoj ili manjoj mjeri detabuizirani vulgarizmi), disfemizmi i intenzifikatori (Lučić 2015: 590).

Cilj je ovoga diplomskoga rada iznijeti što potpuniji pragmalingvistički opis psovke u hrvatskome jeziku, dakle zanima se za konkretno jezično djelovanje psovke, stoga će za analizu prikupljenog korpusa psovki korisnom biti treća Montaguova tipologija, ona prema funkciji psovke u komunikaciji. Međutim, ta će se podjela prilagoditi hrvatskim psovkama i pojednostaviti radi lakše primjene na prikupljeni korpus. Imajući to u vidu, psovke prema njihovoj funkciji u komunikaciji mogu se podijeliti na:

1. uvredljive psovke (kojima je glavna uloga smanjivanje nečije vrijednosti)
2. psovke koje izražavaju želju da se nekome nanese zlo u fizičkom, moralnom ili materijalnom smislu
3. dopunske psovke (psovka kao usklik, poštapalica, estetsko sredstvo)
4. psovke kao prijekor (imaju odgojnu funkciju).

U ovome su poglavlju prikazane neke najrelevantnije tipologije psovke u domaćoj i stranoj literaturi kako bi se pomoću njih mogla uspostaviti tipologija optimalna za primjenu u pratkičnom dijelu diplomskoga rada.

7. Analiza diskursa prikupljenih psovki

Prije nego što se prijeđe na analizu diskursa korpusa prikupljenih psovki, nužno je istaknuti nekoliko bitnih napomena. Najprije, radi preglednosti i olakšavanja same analize, sve su sakupljene psovke unesene u tablicu pomoću programa *Excel* gdje su zatim određene prema svojoj svojoj svrsi u komunikaciji, kontekstu u kojemu se pojavljuju, samome mjestu gdje su izgovorene te u odnosu prema govorniku i sugovorniku. Sama je tablica u cijelosti priložena ovome diplomskom radu. Prilikom određivanja svrhe pojedinog psovačkog uzraza korištena je posljednja tipologija iz poglavlja Tipologija psovke prema kojoj se razlikuju četiri različita tipa psovke: uvredljive psovke, psovke koje izražavaju želju da se nekome nanese zlo, dopunske psovke i psovke kao prijekor. Upravo je određivanje svrhe psovke u komunikaciji ključno za istraživanje postavke o psovcu kao ilokucijskoj agresiji koja postavlja adresata u inferiorni položaj, što predstavlja i primarni cilj ovog diplomskog rada.

Međutim, za ispravno određivanje te svrhe neophodno je i poznavanje konteksta u kojem se pojedina psovka javila. No, nemoguće je u potpunosti prenijeti kontekst svakodnevne komunikacije iz stvarnog života u tablicu, stoga ni tablica, odnosno podjela psovki prema njihovoj funkciji unutar te tablice, ne može biti sto posto precizna. Drugim riječima, svrha psovke uvijek ovisi o kontekstu koji se djelomično gubi zapisivanjem. Stoga se kod nekih psovki, zavisno o (krnjem) kontekstu u kojem se u tablici pojavljuju, može uočiti kako su sposobne istovremeno obnašati dvije različite svrhe u komunikaciji. Primjerice, ako mobitel padne na pod te se razbije, pa govornik u trenutku ljutnje kaže *Jebem ti mater*, ta se psovka može shvatiti kao želja da se onome tko je napravio takav nekvalitetan mobitel nanese zlo, ali i kao dopunska psovka, tj. psovka izgovorena kao usklik kako bi si govornik olakšao trenutni osjećaj uzrujanosti zbog situacije u kojoj se našao. Takve bi se psovke mogle nazvati hibridnima, te će se u daljnjoj analizi uvrstiti kao peti tip psovke prema navedenoj tipologiji.

Također, trebalo bi uzeti u obzir i kako semantika psovačkog izraza može biti pomalo zbunjujući faktor prilikom određivanja njihove funkcije u komunikaciji. No, valja imati na umu kako se ovaj rad bavi prvenstveno pragmatolingvističkim obilježjima psovke, stoga za njega semantika psovke nije toliko bitna, već je bitan jedino učinak, tj. efekt postignut izgovorenim psovkom, a on ovisi isključivo o kontekstu u kojem se psovka pojavljuje, a ne o njezinom semantičkom značenju.

Nadalje, sve su psovke prikupljene uglavnom na zagrebačkom području, no izgovarali su ih govornici različite životne dobi iz različitih podneblja Republike Hrvatske, premda

svakako dominiraju govornici s kajkavskog govornog područja. Zabilježena mjesta na kojima su psovke izgovorene poprilično su različita, stoga su u tablici zastupljene psovke iz svakodnevne komunikacije unutar obiteljskog doma, radnog mjesta, prijateljskog druženja po kafićima, klubovima i sl, javnog prijevoza, unutar i ispred fakulteta, pa čak i s predavanja jednog uglednog sveučilišnog profesora, a također su prisutne i psovke s društvenih mreža. Zbog svega toga, a i zbog činjenice da se korpus sastoji od čak 187 psovačkih izraza, ovaj korpus predstavlja reprezentativni uzorak suvremenog psovanja s obzirom na svrhu psovke u svakodnevnoj komunikaciji na hrvatskom jeziku.

Ono što prvo upada u oči prilikom sagledavanja prikupljenog korpusa jest izrazita dominacija dopunskog tipa psovki, dakle onih psovki koje služe kao estetsko sredstvo, poštapalica ili usklik u svakodnevnom govoru. Čistih je takvih psovki čak 136, dok se u kombinaciji s drugim tipovima psovki pojavljuju u još 6 primjera. S druge strane, uvredljive se psovke i one psovke kojima se izražava želja da se nekome nanese zlo pojavljuju tek u četrdeset i četiri primjera. Stoga postavka o psovanju kao ilokucijskoj agresiji koja postavlja adresata u inferiorni položaj definitivno dolazi u pitanje. Tim više ako se uzmu u obzir i konteksti u kojima se pojavljuju prikupljene psovke. Naime, iako su i ti konteksti poprilično različiti, većina bi se njih ugrubo mogla podijeliti na one vezane uz razgovor i/ili šalu, neki oblik frustracije ili svađu. Pri tom su u korpusu najviše zastupljeni upravo oni konteksti vezani uz razgovor ili šalu koji se pojavljuju 85 puta, dok se oni vezani uz neki oblik frustracije pojavljuju 71 puta od čega u 52 slučaja nema sugovornika, konteksti vezani uz svađu tek 18 puta. Dakle, nema smisla govoriti o agresiji u kontekstu prijateljskog razgovora i šale, a još manje o govornikovu postavljanju adresata u inferiorni položaj ukoliko je adresat neživo biće (npr. mobitel) jer je neživo biće samo po sebi već inferiorno u odnosu na živo.

Što se tiče samog diskursa prikupljenih psovki, u svakom se psovačkom izrazu može izdvojiti jedno ključno semantičko mjesto ili više njih, obično dva, tek iznimno i više. Budući da glagol *jebati* predstavlja nad-riječ u semantičkom prostoru hrvatske psovke, takva riječ ne može zauzimati to ključno mjesto u psovačkom izrazu, osim u onim slučajevima gdje svi drugi članovi ne mogu imati psovačke konotacije, npr. *Ja brijem da ih imam više jebote*, a u ovome je korpusu prisutno 29 takvih slučajeva. Ključna semantička mjesta, oko kojih se grade psovački izrazi, i to najčešće pomoću glagola *jebati*, u ovom su korpusu *mater*, *otac*, *Bog (Isus)*, *kurac* i *pička*, a tu treba dodati i one izraze koje kombiniraju više takvih ključnih mjesta u sebi, bilo da je riječ o već navedenima bilo da je riječ nekim drugima kao naprimjer *Jebo ti pas mater*. Takvih kombiniranih izraza uvjerljivo je najviše, čak 58, a u njima se se 43 puta

pojavljuje i *mater* kao ključno mjesto, premda *mater* kao jedino ključno mjesto u psovci pojavljuje tek 10 puta. Zatim, izrazi gdje je *kurac* jedino ključno mjesto prisutni su u 37 primjera, dok je onih gdje je *pička/pizda* jedino ključno mjesto tek 10. Malo je i onih izraza gdje je *Bog* ili *Isus* jedino ključno mjesto, tek 15 primjera, a *otac* se kao jedino ključno mjesto u psovci pojavljuje samo 3 puta. U kombinaciji se *Bog (Isus)* pojavljuje još 16 puta, a *otac* još 5 puta, *kurac* još 9 puta, a *pička* još čak 20 puta.

Analiza diskursa prikupljenih psovki pokazala je kako je leksem *mater* najzastupljeniji u psovačkom diskursu, a poslije njega najzastupljeniji su leksemi *kurac*, *Bog* i *pička*. Leksem *otac* uvjerljivo je najmanje prisutan. Sagledavši rezultate analize, očito je kako ona predstavlja potvrdu Užarevićeve tvrdnje o falocentričnosti sustava psovke kojeg su tijekom povijesti stvarali muškarci prvenstveno za druge muškarce pa je odraz takvog stanja i danas vidljiv u suvremenom psovanju na hrvatskom jeziku. Nije slučajno što se leksem *otac* uvjerljivo najmanje pojavljuje u psovačkim izrazima, a leksemi *mater*, *kurac* i *pička* najviše.

Konačno, na temelju provedene analize može se ponuditi pragmlingvistički opis psovke u hrvatskom jeziku. Ona se u najvećem broju slučajeva koristi kao poštapalica ili estetsko sredstvo u kontekstu olakšavanja neke frustrirajuće situacije i razgovora ili šale među prijateljima ili kolegama, a puno rijede kao ilokucijski čin verbalne agresije kojom želimo nekog uvrijediti ili izražavamo želju da nekoga zadesi kakvo zlo. Najrjeđe psovka ipak ima odgojnu funkciju. Takvo stanje možemo objasniti Pavličićevom tvrdnjom kako Hrvati toliko psuju da su psovke jednostavno izgubile težinu koja bi trebala slijediti iz njihova značenja. Upravo zbog toga psovke više ni ne mogu biti učinkovito sredstvo kojom govornik postavlja adresata u inferiorni položaj, odnosno njihovom uporabom više se ne ispunjava perlokucijski čin uvrede nečije časti ili ugleda, barem ne u očekivanoj mjeri, stoga se psovka zapravo jednostavno sve više prebacuje u one aspekte svakodnevnog govora gdje njezina efektivnost dolazi najviše do izražaja.

U nastavku će se analize sve prikupljene psovke razvrstati prema pet spomenutih tipova te će se svaki od tih tipova psovki detaljnije analizirati s obzirom na njihov diskurs, govornika i sugovornika, kontekste u kojima se učestalo pojavljuju i mjesto na kojemu su izgovorene. Sve će se hibridne psovke navesti zajedno, ali i u svakom od tipova posebno, i to tako što će u svakom tipu one prve navesti.

7. 1. Uvredljive psovke

Koji šupak, pizda mu materina...Ti si nešto debil, odjebi! Daj puši si kurac retardirana kurvetino jebo ti Bog mater! Kud ćeš baba, Isus te neće! ! Jebo ti Bog mater retardiranu! Ona krava jebo joj ja mater. Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca!Puši kurac, pederu! Žvači kurac, svinjo!

Cigani! Jao, mamicu ti jevrejsku! Jebem i tebe, ne tebe Ante, nego takvu državu! Jebem ti mater u pičku staru! Jebem ti općinu! Jebo te kuhinja da te jebala kuhinja! Kakav cigan, kakav si cigan, jao brate! Koji pederi, jebem vam pedersku mater! Ma ti si debil! Stvar je u tome kaj si glupa ko kurac. Vrag jebeni od toucha.

Uvredljive su psovke relativno slabo zastupljene u korpusu. Pojavljuju se svega 20 puta, a od toga je čak 9 hibridnih uvredljivih psovki. Sve su vezane uz kontekst frustracije ili svađe, samo su dvije iznimke (*Jao, mamicu ti jevrejsku! Ma ti si debil*), a obje se pojavljuju kao svojevrsna šala unutar razgovora između dvaju bratića te dečka i cure.

Razmatrajući diskurs u ovome tipu psovke, uočava se kako one u pravilu sadrže semantičko mjesto na kojemu se nalazi neka uvredljiva riječ (*šupak, debil, retardirana kurvetina, peder, štraca, cigan, jevrej, vrag*) koja služi za umanjivanje vrijednosti adresata. Valja uočiti kako se te uvredljive riječi ne uključuju u psovku nasumično, već prema nekoj mani adresata koju adresant želi istaknuti svojom psovkom, primjerice *debil* za glupost, *jevrej* za škrtost i sl. Naročito je zanimljiva psovka *vrag jebeni od toucha* u kojoj uzrujana domaćica, srednjovječna žena, električni štednjak zbog njegove nepouzdanosti, tj. nepraktičnosti, naziva *jebelim vragom*. Zanimljiva je i psovka *Žvači kurac, svinjo* jer je adresat policajac, pa se može zaključiti kako leksem *svinja* predstavlja pogrdni naziv za stereotipnog (debelog) policajca, dok *žvači kurac* izražava želju sumnjivca da policajca snađe zlo, stoga je u korpusu zabilježena kao hibridni tip psovke.

Govornici ovih psovki u korpusu predstavljaju vrlo heterogenu skupinu u kojoj su zastupljeni studenti, mladi, srednjovječni i stariji muškarci te mlade i srednjovječne žene. Iako u pet situacija izostaje sugovornik, ni u jednom o tih slučajeva ne možemo govoriti o samopsovci jer su sve te psovke upućene adresatu koji nije uključen u razgovor, npr. protivničkoj momčadi prilikom gledanja nogometne utakmice (*Cigani*). Što se mjesta na kojima su psovke izgovorene tiče, i ona su vrlo različita, pa su tako psovke izrečene doma, ispred fakulteta, u parku, automobilu, vlaku, na autobusnoj stanici.

7. 2. Psovke koje izražavaju želju da se kome nanese zlo

Daj puši si kurac retardirana kurvetino jebo ti Bog mater! Jebo ti Bog mater retardiranu! Kud ćeš baba, Isus te neće! Koja pička materina, jebo ti pas mater. Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima! Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca! Puši kurac, pederu! Žvači kurac, svinjo!

Daj mrš u pičku materinu Isusovu više! Daj odi u kurac! Dam ti kurac da si izbiješ oči. Jebem ti mater da ti jebo ja mater! Jebo mu konj mater! Jebo te Isus krvavi! Jebo te patak banjalučki da te jebo patak banjalučki u tri mrtve pičke materine da te jebo. Jebo ti bog boga! Jebo ti kurac mater više! Joj, jebo ti bog mater! Kaj si ti ponoril, jebo te kurac!? Ma pušiš mi kurčinu! Pa jebem ti, Pjanić, mater! Razbit ću te ko pičku! Siši kurac! Trči, jebo te kurac!

Psovke koje izražavaju želju da se kome nanese zlo pojavljuju se u korpusu 24 puta, s tim da je 8 takvih psovki hibridno. Takav tip psovke prvenstveno je vezan uz kontekste frsutracije ili svađe, samo bi se jedna psovka iz korpusa mogla smatrati iznimkom. Psovka *dam ti kurac da si izbiješ oči* pojavljuju se u okviru razgovora između mladića i djevojke te funkcioniра kao crnohumorna šala.

Sugovornik izostaje u 14 slučajeva, no opet se ne može govoriti o samopsovci jer ni u jednom od tih 15 slučajeva adresat ne upućuje psokvu sam sebi, npr. izraz *razbit ću te ko pičku* uputila je domaćica neispravnom glačalu. Govornici su mahom mladi ljudi, no to nipošto ne znači da su psovke kojima se izražava želja da se kome nanese zlo ograničene na mlađu populaciju, već da se sakupljač koji je bilježio psovke jednostavno kreće u krugovima pretežito mladih ljudi. Većina je psovki izgovorena doma, jedna iz kafića (*Jebo mu konj mater*) izgovorena kao reakcija na neku lošu vijest, a četiri su izgovorene negdje vani, primjerice na pješačkom prijelazu (*Kud ćeš baba, Isus te neće*) ili u parku u predgrađu (*Dam ti kurac da si izbiješ oči*). Budući da je većina psovki izrečena doma, a preko pola njih u govornoj situaciji bez sugovornika, očito je kako je riječ o tipu psovke koji se ne izgovara bilo gdje i pred bilo kim, već u pravilu zahtjeva nešto intimniju atmosferu. Takav zaključak potvrđuje i činjenica da se u prikupljenom korpusu takva tipa psovki *Bog i/ili mater* spominje čak 18 puta.

Valja istaknuti kako je riječ o tipu psovke kojim se izražava želja da se nekome nanese zlo u fizičkom, moralnom ili materijalnom smislu, što može obuhvaćati puno toga. No, ono po čemu navedene psovke pripadaju upravo tom tipu psovke jest njihov specifičan kontekst u kojemu su izgovorene koji uvjetuje semantičku strukturu psovke, ali o njoj ne ovisi. Na primjer, psovka *Jebem ti mater u pičku staru* koju je izgovorio student uslijed frustracije zbog starog

kompjutera zapravo je vrijeđanje kompjutera na temelju njegove starosti, što se vidi i po priložnoj oznaci *u pičku staru*, pa je psovka uvrštena u prvi tip. S druge strane, psovka *Jebo ti Bog mater retardiranu* koju je doma izgovorio student prilikom pripremanja ispita predstavlja želju da Bog nanese zlo u moralnom smislu osobi koja je koncipirala ispit, premda mu ujedno i vrijeđa mater, pa je svrstana u hibridni tip psovki, tj. i u prvi i drugi tip. Slična je situacija i sa psovkom *Kud ćeš baba, Isus te neće* koju je muškarac srednjih godina uputio starijoj gospođi za volanom na pješačkom prijelazu. Ovdje adresant želi adresatu da ne uđe u raj (do Isusa), ali ju ujedno i naziva pogrđnim nazivom baba. Psovku *Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca* izrekla je mlada djevojka iznervirana nastupom jedne natjecateljice na kvizu Potjera te njome izražava želju da tu natjecateljicu zadesi zlo, ali ju ujedno i naziva pogrđnim imenom glupa štraca, pa je psovka navedena u prvom i drugom tipu. Vrlo je slično i sa psovkom *Daj puši si kurac retardirana kurvetino jebo ti Bog mater*, koju je student izgovorio nakon čitanja vijesti iz vanjske politike, izražavajući želju da američku državnu tajnicu snađe zlo u fizičkom i moralnom smislu nazivajući je istovremeno *retardiranom kurvetinom*, što naravno predstavlja uvrijedu, pa i ova psovka pripada prvom i drugom tipu. Nešto je drukčije sa psovka *Koja pička materina, jebo ti pas mater i Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima* koje je izgovorio student doma uslijed frustracije zbog sporog interneta te prilikom slaganja kompjutera. U oba je slučaja prvi dio psovke poštapalica, dok se drugim dijelom želi da adresata snađe zlo, iako je neživo biće (internet, kompjuter), pa su te psovke svrstane treći i drugi tip psovke. Nadalje, psovku *Daj mrš u pičku materinu Isusovu više* izgovorio je student uslijed frustracije zbog neispravnog usb-sticka, te njom izražava da adresata zadesi neko zlo iako je riječ o neživom biću. Budući da psovka nije izrečena kao poštapalica te nema uvredljivih elemenata koji bi ju mogli odrediti kao prvi tip, uvrštena je u drugi tip psovki. Više manje ista situacija je i sa psovka *Jebem ti mater da ti jebo ja mater, Jebo ti kurac mater više, Joj, jebo ti Bog mater i Kaj si ti ponoril, jebo te kurac* koje su sve izgovorene uslijed nekog frustrirajućeg konteksta te je njima izražena želja da adresata koji je neživo biće (stari kompjuter i stari printer, loš mobitel) snađe kakvo zlo. Psovke *Daj odi u kurac, Jebo te Isus krvavi i Jebo te patak banjalučki da te jebo patak banjalučki u tri mrtve pičke materine da te jebo* izgovorene su uslijed svađe između mlađeg i starijeg brata, a predstavljaju trenutnu želju mlađeg brata da starijeg snađe zlo, dok je psovka *Ma pušiš mi kurčinu* izgovorena u okviru svađe između studenta i nekog alkoholičara prilikom izlaska te izražava želju da adresata zadesi zlo u moralnom smislu. Psovka *Jebo mu konj mater* specifična je po tome što je izrečena u razgovoru između dvaju studenata u kafiću i predstavlja reakciju na lošu vijest, no uvrštena je u tip psovki kojima se izražava želja da koga zadesi zlo jer se zapravo odnosi na treću osobu koja je krivac za tu lošu

vijest te se njome želi zlo toj osobi. Konačno, psovka *Jebo ti bog boga, Pa jebem ti, Pjanić, mater, Puši kurac, pederu* (hibridni tip psovke zbog pogrdnog leksema peder), *Siši kurac* i *Trči, jebo te kurac* izrečenim uslijed živciranja tijekom gledanja nogometne utakmica izražava se želja da zlo snađe igrače protivničke ili vlastite momčadi koji u tim psovka predstavljaju adresata.

7. 3. Dopunske psovke

Koji šupak, pizda mu materina...Ti si nešto debil, odjebi! Jebem ti mater, propala sam u pičku! Koja pička materina, jebo ti pas mater. Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima! Ona krava jebo joj ja mater.

A dobro, jebem ti se s ocem! ...da skine to više s kurca. ...i tak još neki kurci palci. ...kad ono selo iza Zaprešića, pa daj jebeš mi oca i mater! ...uvijek je imala pizdarije s kašnjenjem... A daj nemoj me jebat, jebo ti bog Isus mater! A dobro daj jebi si mater više! A jebi ga Bog. A jebi ga, kaj buš? A koja pička materina sad!? A nemoj srat, jebeno! Aha, pička ti materina! Ajde u kurac! Bar joj puca kurac za izostanke. Bilo ih je još malo ostalo, koji ti je kurac. Bog te jebo! Bog ti mater. Boli ga kurac/kurčina. Čaj treba pit polako, a ne na eks, jebemu mater. Da me možeš više jebat, zatrudnio bih! Da, to je zajeb. Daj bogte... Di je čep u kurac? Di je ovaj, Bog ga usro? Dobro, zajebavam se! - Zajebavaš ti mene! Donesi mi čašu jebenu! Dušmani jedite govna i pušite kurac! E, tak mi neopisivo ideš na kurac. Fala kurcu kaj završavam. Ideš mi na kurac! Isus ti mater! Ja brijem da ih imam više jebote. Jebem mu miša koji se popiša! Jebem ti Isusa mrtvog! Jebem ti Isusove opanke! Jebem ti Krista kralja! Jebem ti mater i oca u tri pičke mile materine da ti jebem! Jebem ti mater u pičku! Jebem ti mater, Boga i oca! Jebem ti mater, ono! Jebem ti oca! Jebem ti se s ocem i sinom opet! Jebem ti sunce! Jebem ti život! Jebeno! Jebeno, vidimo se! Jebi ga. Jebi se da se jebi! Jebi se, jebi se, jebi se! Jebi si mater i oca! Jebi si mater! Jebo te Bog! Jebo te drek! Jebo te Isus, prekini frkat tepih! Jebo te kurac da te jebo kurac! Jebo te led, ono! Jebo te Otac Domovine! Jebo te patak banjalučki. Jebo ti bog Isus mater! Jebo ti Bog mater da ti jebo Bog mater! Jebo ti Bog mater tri put! Jebo ti grah mater! Jebo ti Krist mater! Jebo ti kurac Isusov mater više! Jebo ti kurac sina! Jebo ti pas mater da ti jebo pas mrtvu mater! Jebo ti pas mater! Jebo ti pas mater, upišat ću se! Jebo ti pas pasa! Jebo ti patak patka! Jebote! Kad sam ja jela po restoranima, u pičku materinu. Kaj si mi ti nosil, pizda ti materina? Kaj stojiš pička ti materina? Kaj te peče kožica? Koja je to bol na kurcu... Koja ti je pizda materina? Kruv ti krvavi jebem! Ma daj ga deni jebem ti oca boga! Ma znaju oni moj kurac kaj rade! Majku ti jebem da ti jebem mater. Mrš, pizda ti materina. Najlakše zajebavat. Ne zanima me ni kurac ni palac. Ne znam di su u pičku materinu! Neću puštat ponovno, boli me kurac. Nešto se ovaj posvađao sa Snježanom i... kurac. Nije ni to za kurac. Nije to pičkin dim! Nije to zajebancija. No, jebem mu mater u kurac! O, jebem mu miša! Od kojeg se to kurca namače, nemam pojma. Odi u kurac! Odjeb! Odjebi s tim sranjem u kurac! Odjebi! Odradil sam to prek kurca. Ona očito misli da ju ti i Kristina želite cijelo vrijeme zajebat... Oni su jebeni! Pa di si ti jebote, lik? Pa Isus ti mater jebo, kaj je? Pa ja ću popizdit.

Pa jebem ti mater da ti jebem mater tri put! Pa jebeš mi mater više! Pa jebo me Isus Krist na današnji dan! Pa jebo te takav kurac. Pa jebo ti bog boga! Pa kaj me moraš i ti zajebavat? Pa ne bih te lago, jebo te veseli Bog! Pa ne odlazim u rat jebo ga ti. Pasa boga! Pička ti se ogadila! Podjebavam te. Pročito je prek kurca. Puca mi kurac! Radiš kurac! Sad je pet, kurac, pet i dvadeset četiri je. Sad mi je šef bil, jebo ga otac. Sjebo me frend. Skini mi se s kurca! Spičkaj to na brzinu! Srči jaja! Svaki put ih sve sprejebe. Što si takav, jebote? Takve pizdarije jebo te patak. Teška si, Bog te jebo! To je kurac! To su sve pizdarije. U čem je jebeni problem? U pički Isusovoj kod Bjelovara. Za kuma ću nać vremena, jebem mu miša! Za kurbu gudu! Za popizdit. Zajebavam se. Znam, zajebano je, treba bih...

Dopunski je tip psovki nesumnjivo najzastupljeniji u suvremenom psovanju na hrvatskom jeziku. U prikupljenom je korpusu čak 133 'čistih' dopunskih psovki, a hibridnih je još 5. Ovakav se tip psovke u svakodnevnoj komunikaciji koristi kao usklik ili poštapalica, a zbog svoje izrazite ekspresivnosti vrlo često služi i kao estetsko sredstvo u pismu i govoru. Stoga su konteksti u kojima se psovke pojavljuju prilično različiti, iako prevladavaju oni vezani uz razgovor i/ili šalu između prijatelja i kolega koji se pojavljuju čak 72 puta. Međutim, poprilično je mnogo i onih psovki koji se pojavljuju u kontekstu frustracije. Takve su psovke zastupljena s 52 primjera u korpusu, dok se psovke vezane uz kontekst svađe pojavljuju tek 9 puta. Nadalje, dvije se psovke javljaju i u posebnim kontekstima koji se ne bi mogli uvrstiti niti u jedan od tri spomenuta konteksta. To su psovke *Ma daj ga deni jebem ti oca boga* i *Teška si, Bog te jebo*. Prvu je u euforiji izgovorio student prilikom miksiranja elektroničke glazbe te je pritom upotrijebio i glagol *denuti* koji u zagrebačkom govoru znači staviti, što znači da i sam psovač potječe s tog govornog područja. Općenito psovački izrazi pokazuju tendenciju uključivanja u sebe idioma govornog područja iz kojega govornik potječe, npr. izraz *Za kurbu gudu* izgovoren kao poštapalica u razgovoru u kafiću između dvije prijateljice s otoka Korčule. Drugu je psovku s posebnim kontekstom izgovorio prijatelj svojoj kuji (psu) prilikom njezinog vaganja. Može se uočiti kako se u obje psovke s posebnim kontekstom psuje Boga, no nikako se ne može tvrditi kako je psovka izgovorena u ljutnji ili frustraciji, već je očito upotrijebljena kao poštapalica.

Diskurs dopunskih psovki varira zavisno o kontekstu u kojemu se one pojavljuju. U psovkama koje su pojavljivale u svađalačkom kontekstu uočljiva je prevlast riječi *kurac* kao ključnog semantičkog mjesta u 6 od 9 takvih psovki. Primjer takve psovke bio bi izraz *E, tak mi neopisivo ideš na kurac* kojeg je izgovorio dečko curi prilikom njihove svađe. U različitim frustrirajućim kontekstima učestalo se psuju *Bog*, *Isus* i različiti članovi obitelji, dakako najviše

mater, ali i *otac* i *strina*. Npr. psovka *Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima* izgovorena kao poštapalica zbog frustracije prilikom slaganja kompjutera ili psovka *A dobro, jebem ti se s ocem* izgovorena zbog prolivenog mlijeka u kuhinji. Takve i slične psovke pojavljuju u 38 od sveukupno 52 slučaja dopunskog tipa psovke u okviru konteksta vezanih uz različite oblike frustracije. U kontekstu prijateljskog razgovora ili šale diskurs psovke je poprilično raznolik, te se ne može izdvojiti neka riječ ili skupina riječi koja bi prevladavala u tim kontekstima kao ključno semantičko mjesto, no općenito govoreći najčešće se spominju *kurac*, *pička*, *pizda*, članovi obitelji, *Isus*, *Bog*, a vrlo su česti i izrazi gdje je riječ *jebati* u nekome od svojih brojnih oblika u kojima se pojavljuje jedina riječ sa psovačkom konotacijom (npr. *Jebi ga! Odjeb! Odjebi*). Također, specifično je za diskurs dopunskog tipa psovki da se u njemu kao subjekt ili objekt psovke nerijetko pojavljuju i različite životinje (*miš*, *pas*, *patak*), primjerice psovka *Jebem mu miša koji se popiše* izgovorena u razgovoru između majke i sina ili *Jebo ti pas pasa*, odnosno *Jebo ti patak patka* izgovorena u ljutnji zbog društvene igre. U dva se slučaja pojavljuju i eufemizmi. Jedan je izraz *Kaj te peče kožica* kao eufemizam za *Kaj te boli kurac* izgovoren na pivi tijekom razgovora između dvoju prijatelja. Drugi je eufemizam *Srči jaja* umjesto *Puši kurac*, izgovoren kao šala u razgovoru između dvoju prijatelja. Još je jedna zanimljivost diskursa dopunskih psovki ta što se u njima pojavljuju pojmovi izvan uobičajenog psovačkog vokabulara. Riječ je o poštapalicama izgovorenim u ljutnji zbog društvene igre (*Jebem ti život! Jebo te led, ono*), razgovoru između prijatelja vani i u kafiću (*Jebem ti sunce! Jebo te drek! Kruv ti krvavi jebem*), razgovoru između dviju prijateljica u školi (*Jebo ti grah mater*) te prilikom neke frustrirajuće situacije kod prijatelja doma (*Jebo te Otac Domovine*). Izraz *Jebo te led, ono* naročito je zanimljiv zato što predstavlja jednu tipičnu dalmatinsku psovku izgovorenu u Zagrebu, a u kojoj zamjenica *ono* zapravo funkcionira kao čestica.

Mjesta na kojima se izgovara dopunski tip psove prilično su različita, u 73 slučaja izgovorene su kod nekoga doma (npr. psovka *Ajde u kurac* izrečena u frustraciji tijekom gledanja nogometne utakmice), 23 su psovke izgovorene negdje vani (npr. mlada je majka prilikom šetanja bebe u kolicima razgovarala na mobitel te je nekome rekla *Ona očito misli da ju ti i Kristina želite cijelo vrijeme zajebat...*), u kafićima je zabilježeno 12 dopunskih psovki (npr. *Pročito je to prek kurca* u razgovoru između dvaju studenata), na fakultetu, radnom mjestu ili u školi izgovoreno je i zapisano 15 psovki dopunskog tipa (npr. naredba *Spičkaj to na brzinu* voditelja smjene radniku u skladištu), iz sms-poruka, elektroničke pošte i društvenih mreža prikupljeno je 6 psovki (npr. sms-poruka *Jebeno*, vidimo se upućena prijatelju), dok je u prometu, vlaku, automobilu, autobusu ili autobusnoj stanici, zabilježeno 8 psovačkih izraza

(npr. *Koji šupak, pizda mu materina...* iz razgovora dvaju starija muškarca u vlaku). Iako je nepoznato kome je upućena psovka iz posljednjeg primjera, poznato je kako se izraz *šupak* obično koristi za osobu koja se ponaša nepravedno i nekolegijalno. Zanimljiva je i vrlo ekspresivna psovka *dušmani jedite govna i pušite kurac* koja je zapravo oblik šale na društvenim mrežama jer je riječ o tekstu uklopljenom u sliku, gdje psovka u obliku poštapalice funkcionira kao estetsko sredstvo kojim se ostvaruje humoristični efekt.

U 36 primjera izostaje sugovornik, no opet ni u jednom slučaju nije riječ o samopsovcu, već o poštapalicama izgovorenim u različitim frustrirajućim situacijama, primjerice mladić je prilikom grubog udarca leđima u rub kreveta izgovorio *Jebem ti mater i oca u tri pičke mile materine da ti jebem*, što zapravo predstavlja splet više različitih poštapalica uklopljenih u jednu uslijed intenzivne boli od udarca. Govornici prisutni u tom dijelu korpusa mahom su mlađi ljudi, tek se u 16 situacija kao govornici pojavljuju osobe srednje i starije životne dobi.

7. 4. Psovke kao prijekor

Jebem ti mater, propala sam u pičku!

A dobro debilu, krepilni idiote, odjebi! A jebi si mater! Baš si pizda. Baš si za kurac. Fakat si za popizdit. Jebem si sjeme i pleme! Koja je tebi mrtva kurčina? Koja ti je pička materina?! Koji kurac svaki vikend spizdiš? Koji ti je kurac? Ne znam koji mi je kurac. Nemoj bit pizda.

Četvrti je tip psovke poseban po tome što jedini sadrži svojevrsnu odgojnu funkciju. U korpusu je taj tip zastupljen s 13 psovki, od kojih se njih 7 pojavljuje u kontekstima svađe (npr. *Koja je tebi mrtva kurčina* u svađi između vokala i basistice u bendu na probi) ili ljutnje na samog sebe (npr. samopsovka *A dobro debilu, krepilni idiote, odjebi* u kojemu student sam sebe zbog vlastitih glupih postupaka naziva pogrđnim imenima te pritom koristi i pridjev *krepilni* nastao od novotvorenice *krepil* stvorene spajanjem pojmova *kreten* i *debil*), dok se njih 6 pojavljuje u kontekstima prijateljskog razgovora (npr. *Fakat si za popizdit*). U okviru konteksta prijateljskog razgovora zabilježen je i jedan primjer jadikovanja (*Jebem si sjeme i pleme*) gdje se prilikom izlaska vani student žali svojem prijatelju na nešto vezano uz studij.

U diskursu kao ključna semantička mjesta u psovkaama prevladavaju izrazi *kurac/kurčina* i *pizda/pička* koji se pojavljuju u čak 10 primjera (npr. psovka *Koji kurac svaki vikend spizdiš* koju je razočarana majka uputila sinu nakon njegova provoda, a koja sadrži oba spomenuta izraza, s tim da se *pizda* pojavljuje u obliku glagola *spizditi* sa značenjem potrošiti uzalud).

S obzirom na to da psovke kao prijekor podrazumijevaju odgojnu funkciju, govornici će takvog tipa psovki u pravilu dobro poznavati svojeg sugovornika (npr. majka i sin, cura i dečko, basist i vokal u bendu i sl). U 2 primjera izostaje sugovornik, te se u oba može govoriti o samopsovcu. To su već spomenuta samopsovka *A dobro debilu, krepilni idiote, odjebi* i *A jebi si mater* koju je student uputio sam sebi u ljutnji jer je srušio router s kompjutera.

Što se tiče mjesta na kojima su prikupljene psovke izgovorene kao prijekor, ona su poprilično različita. Ipak, indikativna je činjenica da je 6 od 13 takvih psovki izgovoreno kod nekoga doma te još dvije na probama benda, što potvrđuje zaključak da je riječ o psovkaama čiji govornici dobro poznaju svojeg sugovornika.

7. 5. Hibridne psovke

Jebo ti Bog mater retardiranu! Koji šupak, pizda mu materina... Ti si nešto debil, odjebi! Daj puši si kurac retardirana kurvetino jebo ti Bog mater! Koji pederi, jebem vam pedersku mater! Kud ćeš baba, Isus te neće! Ona krava jebo joj ja mater. Jebem ti mater, propala sam u pičku! Koja pička materina, jebo ti pas mater. Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima! Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca! Puši kurac, pederu! Žvači kurac, svinjo!

Hibridni se tip psovke u korpusu pojavljuje 12 puta. Obično u sebi objedinjuje dva od četiri spomenuta različita tipa psovke, npr. *Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca* u prvom dijelu sadrži psovku kojom se izražava želja da se nekom nanese zlo, a u drugom uvredljivu psovku koja sadrži idiom *štraca* tipičan u dalmatinskim govorima koji označava osobu, obično žensku, bez karaktera. Pregledom navedenih hibridnih psovki može se uočiti kako u njima prevladaju uvredljive psovke u kombinaciji s drugim tipovima. Drugim riječima, 6 od 12 zabilježenih psovki u sebi sadrži uvredljivu psovku. Budući da su svi parametri tih psovki već analizirani u okviru analize prethodnih tipova, hibridne se psovke neće podrobnije analizirati.

8. Zaključak

Ovaj je diplomski rad težio što potpunijem pragmalingvističkom opisu psovke unutar kojeg bi se mogla potvrditi ili opovrgnuti pretpostavka o psovci kao ilokucijskom činu verbalne agresije koja postavlja adresata u inferiorni položaj. Međutim, kako bi se ta postavka mogla precizno istražiti neophodno je iscrpno teorijsko predznanje o psovci kao jezičnom fenomenu. Stoga je teorijski dio rada detaljno sagledao psovku kao jezični, ali i kao kulturni i društveni fenomen, njezinu povijest i društvenu ulogu, pri čem je naročita pozornost posvećena povijesti psovke na hrvatskim prostorima, te konačno njezine moguće definicije i tipologije, kao i jezična i strukturna obilježja.

Uvidom u relevantnu domaću i stranu literaturu očito je kako psovka kao jezični fenomen predstavlja temeljne obrambeno-napadačke funkcije jezika, te kao takva čini jezgru svakog jezika koji poznaje psovke. No, s vremenom funkcije psovke postaju sve različitije, pa psovku možemo promatrati i kao društveni i kulturni fenomen. Ipak, bez obzira na njenu rastuću funkcionalnost u komunikaciji, psovka ostaje tabuizirana u društvu, i to prije svega zbog vulgarnih i opscenih riječi koje redovito sadrži, a od kojih se društvo načelno ograđuje jer oskvrnjuje njegove najviše moralne, religijske ili nacionalne vrijednosti. No, ne smije se zapostaviti činjenica kako se svaka psovka može promatrati na dvije razine, iskaznoj i izvaniskaznoj. Na razini iskaza psovka zaista agresivno nastupa prema navedenim vrijednostima pojedinog društva, ali na izvaniskaznoj, realnoj razini, psovka je vrlo često puno benignija.

Ako se uzmu obzir dostupni podaci o povijesti psovanja, ali i temeljno strukturno obilježje psovke da teži što jednostavnijim, nerijetko eliptičnim oblicima, logički se nameće zaključak kako se ona morala razviti iz kletve. Stoga je u svojim počecima, ali i kroz povijest, zasigurno uistinu predstavljala ilokuciju kojom govornik postavlja adresata u sebi inferiorni položaj, te je kao takva percipirana u društvu, a uglavnom se kao takva još uvijek percipira.

Međutim, analizom korpusa psovki prikupljenih iz suvremenog svakodnevnog govora na hrvatskom jeziku, gdje su zastupljeni govornici različite životne dobi (mladi, srednjovječni, stari), iz različitih podneblja Republike Hrvatske, a psovke izgovorene u različitim kontekstima i na različitim mjestima, dolazimo do poprilično drukčije slike o psovanju u usporedbi s uobičajenom percepcijom. Brojke su pokazale kako se psovke uvjerljivo najviše koriste u dvama različitim kontekstima, te da u oba ta konteksta ne možemo govoriti o postavljanju adresata u inferiorni položaj, barem ne na onoj realnoj, tj. izvaniskaznoj razini, koja je primarni

predmet interesa pragmalingvistike. Najzastupljeniji kontekst u korpusu upravo je kontekst razgovora i šale među kolegama, prijateljima ili članovima obitelji i rodbine, gdje psovka najčešće funkcionira kao estetsko sredstvo ili poštapalica kako bi se što ekspresivnije i iskrenije nešto predočilo unutar neke komunikacijske situacije. Nešto je manje zastupljen kontekst frustracije, gdje psovka kao poštapalica ili usklik funkcionira kao ispušni ventil kojom si govornik nastoji ublažiti tu frustrirajuću situaciju koja ga je zadesila. Neusporedivo se manje psovka pojavljuje u kontekstu svađe gdje zaista funkcionira kao ilokucijski čin verbalne agresije koja obezvrjeđuje adresata ili izražava želju da mu se nanese kakvo zlo.

Naravno, kada bi korpus bio još većeg obujma, rezultati analize bili bi još precizniji. No, čak i na ovakvom, relativno malom korpusu od 187 psovačkih izraza prikupljenom u svega nekoliko mjeseci i to uglavnom samo na zagrebačkom području mogu se iščitati brojke koje ne ostavljaju puno mjesta za dvojbu kako je potrebno preispitati naš odnos prema psovci. Iako psovka nedvojbeno jest oblik verbalne agresije, ona kao agresivna najčešće nastupa tek na jezičnoj razini, dok je na izvanjezičnoj razini često daleko od bilo kojeg oblika agresije, već nastupa kao (estetsko) sredstvo kojim se postiže humor, umanjuje statusna razlika među govornicima, izražava ushit ili radost, te jednostavno omogućuje veću ekspresivnost izraza od onih društveno prihvatljivih i netabuiziranih izraza. Ako bi se kao takva psovka prihvatila u društvu, vjerojatno bi uslijedio i zaključak kako u jeziku, osim pravopisnih i gramatičkih grešaka, zapravo nema negativnih pojava.

9. Sažetak

Rad se bavi pragmalingvističkim opisom psovke u hrvatskom jeziku te je podijeljen na teorijski i praktični dio. U teorijskom je dijelu prikazana opća povijest i njena društvena uloga kroz povijest sve do danas. Naročita je pozornost pritom posvećena povijesti psovanja na hrvatskim prostorima. Zatim se propituju različite definicije psovke prisutne u relevantnoj literaturi te se ističu sličnosti i razlike među njima. Također, naglašene su i razlike između govornih činova *psovke*, *kletve* i *zakljinjanja* te su razgraničeni pojmovi *psovka* i *vulgarizam*. Potom su utvrđena strukturna i jezična obilježja psovke u hrvatskom jeziku te su navedene relevantne tipologije psovke iz literature kako bi se mogla uspostaviti vlastita tipologija najpraktičnija za pragmalingvističku analizu psovke u hrvatskom jeziku. Praktični se dio rada temelji na analizi korpusa psovki prikupljenih iz svakodnevnog govora na suvremenom hrvatskom jeziku. Primarni je cilj analize bio propitavanje hipoteze o psovanju kao ilokucijskom činu kojim se vrši verbalna agresija nad adresatom kojega se u sklopu perlokucijskog čina postavlja u inferiorni položaj. Na temelju analize prikupljenog korpusa utvrđeno je kako se na izvaniskaznoj razini većine zabilježenih psovki ne može govoriti o ilokucijskoj agresiji nad adresatom. Uz sve to detaljno je opisan i diskurs suvremene hrvatske psovke i govorne situacije u kojima se psovke pojavljuju zajedno s čestotnim riječima u njima.

Ključne riječi: hrvatski jezik, psovka, vulgarizam, komunikacija, ilokucija

Summary

In this thesis, comprised of a theoretical and practical section, pragmalinguistic description of profane words in Croatian language was being examined. The theoretical part shows the general history of profanity and its social impact through the years. Most emphasize was given to the history of profane language throughout Croatian territories. Afterwards, altering definitions of curse words were taken into consideration and examined through the relevant literature, showing the main similarities and differences between them. Differences between profane words, cursing (someone) and cursing (someone over something) were also emphasized and thus the terms “curse words” and “vulgarity” differentiated. Structural and linguistic characteristics of a profane word in Croatian language were determined and their types acknowledged through relevant literature which would later serve for their pragmalinguistic analysis, through the author’s own practical interpretation. The practical part of the thesis has been based on a corpus analysis of swearwords gathered from Croatian everyday speech. The primary focus of the analysis has been to examine the hypothesis about swearing regarded as an illocutionary act by which the addressee has been subject to verbal aggression, and consequently made inferior within the perlocutionary act. According to the corpus- based analysis of the majority of recorded swearwords at the extralinguistic level, it has been found that it cannot be said that there is an illocutionary act of subjecting the addressee to verbal aggression. In addition, the thesis provides a description of the discourse of modern Croatian profanity and the speech situation within which the swearwords occur along with the most common words.

Key words: Croatian language, swearword, vulgarism, communication, illocution

10. Citirana literatura

1. Anić, Vladimir. ³1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. Badurina, Lada; Pranjković, Ivo. 2016. Jezična i pragmatična obilježja psovke, *Romanoslavica*, god. 52, br. 2, 227 – 235.
3. Gavran, Ignacije. 1962. *Bludna psovka, povijesno-psihološka studija*. Sarajevo: Udruženje katoličkih svećenika “Dobri pastir“.
4. Huzanić Mišek, Dora. 2017. *Fenomen psovki u svakodnevnom govoru*, završni rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
5. Jojić, Ljiljana [ur.] 2015. *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga.
6. Lučić, Radovan. 2015. Kako to tamo psuju? Vulgarizmi u hrvatskom i nizuzemskom: jedan slučaj „lažnih neprijatelja“, u: *Višejezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja* [ur. Sanda Lucija Udier i Kristina Cergol Kovačević], Zagreb : Srednja Europa, 583 – 598.
7. Martinić, Tena. 1994. *Postmoderna, svakidašnjica, komunikacija*. Opatija: Naklada Benja.
8. Mikić, Pavao; Pehar, Mirjana; Mikić, Marijan. 1999. *Psovka u hrvatskome i njemačkome jeziku*. Mostar : Ziral.
9. Mitro, Veronika; Savić, Svenka. 1998. *Psovke u srpskom jeziku*. Novi Sad: Futura publikacije.
10. Montagu, Ashley. 1973. *The anatomy of swearing*. New York: Collier Macmillan Publishers.
11. Opačić, Nives. 2013. Psovka u celofanu, u: *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata* [ur. Barbara Kryžan-Stanojević], Zagreb: Srednja Europa, 85 – 91.
12. Pavličić, Pavao. 2013. Psovke i beštine. *Vijenac*, god. 21, br. 503, 8.
13. Pilch, Pavel. 2011. *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku* : završni rad. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta.
14. Pranjković, Ivo. 2010. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*. Zagreb: Disput.
15. Prosperov Novak, Slobodan. 2015. *Izabrana djela 2: Marin Držić*, u: *Stoljeća hrvatske književnosti* [ur. Tonko Maroević], Zagreb: Matica hrvatska.
16. Ristić Stana. 2010. Diskurs psovki u srpskom jeziku, u: *Diskurs i diskursi* [ur. Vera Vasić], Novi Sad, KriMel, 195 – 212.
17. Skok, Petar. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knj. 2, K – poni. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

18. Šonje, Jure [ur.]. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža : Školska knjiga.
19. Užarević, Josip. 1999. Fenomenologija psovke, *Republika: mjesečnik za književnost, umjetnost i društvo*, god. 55, br. 5-6, 187 – 200.
20. Zaradija Kiš, Antonija. 2006. Memoarske marginalije – (ne)svjesna ishodišta životopisa, činjenice i nedoumice iz života glagoljaša Šimuna Grebla (oko 1472. – oko 1551.). *Fluminensia*, god. 18, br. 2, 1 – 20.

11. Prilog: Tablični prikaz prikupljenog korpusa

Psovački izraz	Svrha	Kontekst	Mjesto	Govornik	Sugovornik
A dobro, jebem ti se s ocem!	3.	prolio mlijeko po kuhinji	doma	student	/
...da skine to više s kurca.	3.	razgovor	kafić	student	student
...i tak još neki kurci palci.	3.	razgovor/poštapalica	kafić	student	studentica
...kad ono selo iza Zaprešića, pa daj jebeš mi oca i mater!	3.	razgovor	društvena mreža (Facebook)	prijatelj	prijateljica
...uvijek je imala pizdarije s kašnjenjem...	3.	razgovor	autobus	prijateljica	prijatelj
A daj nemoj me jebat, jebo ti bog Isus mater!	3.	traženje cigareta	doma	student	/
A dobro daj jebi si mater više!	3.	frustracija	doma	student	/
A dobro debilu, krepilni idiote, odjebi!	4.	ljutnja na samog sebe	doma	student	/
A jebi ga Bog.	3.	komentiranje gubitka u kasinu	društvena mreža (Facebook)	prijateljica	prijatelj
A jebi ga, kaj buš?	3.	razgovor	doma	sin	majka
A jebi si mater!	4.	ljutnja na samog sebe jer sam srušio router s kompjutera	doma	student	/
A koja pička materina sad!?	3.	pospremanje ormara	doma	domaćica	/
A nemoj srat, jebeno!	3.	razgovor (reakcija na temu diplomskog rada)	kafić	studentica	student
Aha, pička ti materina!	3.	pospremanje stana	doma	student	/
Ajde u kurac!	3.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Bar joj puca kurac za izostanke.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	studentica
Baš si pizda.	4.	razgovor	kod prijatelja doma	prijatelj	prijatelj
Baš si za kurac.	4.	razgovor	kafić	prijatelj	prijatelj
Bilo ih je još malo ostalo, koji ti je kurac.	3.	svađa	kod djevojke doma	dečko	cura
Bog te jebo!	3.	razgovor	ispred noćnog kluba	prijatelj	prijatelj
Bog ti mater.	3.	razgovor/šala	društvena mreža (Facebook)	prijateljica	prijatelj

Boli ga kurac/kurčina.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Cigani!	1.	gledanje utakmice	doma	student	/
Čaj treba pit polako, a ne na eks, jebemu mater.	3.	razgovor	doma	majka	sin
Da me možeš više jebat, zatrudnio bih!	3.	svađa	doma	sin	majka
Da, to je zajeb.	3.	razgovor za vrijeme šetnje	vani	prijateljica	prijatelj
Daj bogte...	3.	razgovor	fakultet	student	studenti
Daj mrš u pičku materinu Isusovu više!	2.	frustracija zbog neispravnog usb-sticka	doma	student	/
Daj odi u kurac!	2.	svađa	doma	mlađi brat	stariji brat
Daj puši si kurac retardirana kurvetino jebo ti Bog mater!	1/2.	čitanje vijesti	doma	student	/
Dam ti kurac da si izbiješ oči.	2.	razgovor/crni humor	park u predgrađu	mladić	djevojka
Di je čep u kurac?	3.	potraga za čepom	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljica
Di je ovaj, Bog ga usro?	3.	iščekivanje prijatelja, poštapalica	autobusna stanica	prijatelj	prijateljica
Dobro, zajebavam se! - Zajebavaš ti mene!	3.	razgovor	doma	sin	majka
Donesi mi čašu jebenu!	3.	zahtjev	doma	majka	sin
Dušmani jedite govna i pušite kurac!	3.	slika(meme)	društvena mreža (Facebook)	prijatelj	prijatelj
E, tak mi neopisivo ideš na kurac.	3.	svađa	doma	dečko	cura
Fakat si za popizdit.	4.	razgovor	vani	prijatelj	prijatelj
Fala kurcu kaj završavam.	3.	razgovor	fakultet	student	studentica
Ideš mi na kurac!	3.	svađa	doma	cura	dečko
Isus ti mater!	3.	razgovor/poštapalica	vani	student	prijatelj
Ja brijem da ih imam više jebote.	3.	pisanje seminara	doma	student	/
Jao, mamicu ti jevrejsku!	1.	razgovor/šala	kod bratića doma	bratić	bratić
Jebem i tebe, ne tebe Ante, nego takvu državu!	1.	razgovor	klupa u parku u predgrađu	umirovljenik	umirovljenici
Jebem mu miša koji se popiša!	3.	razgovor	doma	sin	majka
Jebem si sjeme i pleme!	4.	jadikovanje	vani	student	prijatelj
Jebem ti Isusa mrtvog!	3.	razgovor	kafić	studentica	student
Jebem ti Isusove opanke!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	student	dečko, cura
Jebem ti Krista kralja!	3.	frustracija	doma	student	/

Jebem ti mater da ti jebo ja mater!	2.	frustracija zbog lošeg mobitela	doma	student	/
Jebem ti mater i oca u tri pičke mile materine da ti jebem!	3.	udarac leđima u rub kreveta	doma	student	/
Jebem ti mater u pičku staru!	1.	frustracija zbog starog kompjutera	doma	student	/
Jebem ti mater u pičku!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebem ti mater, Boga i oca!	3.	frustracija	doma	student	/
Jebem ti mater, ono!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	cura	dečko, prijatelj
Jebem ti mater, propala sam u pičku!	3/4.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	cura	dečko, prijatelj
Jebem ti oca!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebem ti općinu!	1.	vožnja autom	otočka cesta	sestrična	brat
Jebem ti se s ocem i sinom opet!	3.	udarac laktom u ormar	doma	student	/
Jebem ti sunce!	3.	razgovor	kafić	student	student
Jebem ti život!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebeno!	3.	razgovor	ispred fakulteta	studentica	student
Jebeno, vidimo se!	3.	razgovor	sms poruka	student	prijatelj
Jebi ga.	3.	razgovor	kafić	student	student
Jebi se da se jebi!	3.	prebiranje po ormaru	doma	majka	/
Jebi se, jebi se, jebi se!	3.	prebiranje po ormaru	doma	majka	/
Jebi si mater i oca!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebi si mater!	3.	frustracija	doma	student	/
Jebo mu konj mater!	2.	reakcija na lošu vijest	kafić	student	student
Jebo te Bog!	3.	razgovor/poštapalica	vani	student	prijatelj
Jebo te drek!	3.	razgovor	vani	prijatelj	prijateljica
Jebo te Isus krvavi!	2.	svađa	doma	mlađi brat	stariji brat
Jebo te Isus, prekini frkat tepih!	3.	ljutnja na psa	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljev pas
Jebo te kuhinja da te jebala kuhinja!	1.	svađa	doma	žena	muž
Jebo te kurac da te jebo kurac!	3.	udarac laktom u ormar	doma	student	/
Jebo te led, ono!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	cura	dečko, prijatelj
Jebo te Otac Domovine!	3.	frustracija	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljica

Jebo te patak banjalučki da te jebo patak banjalučki u tri mrtve pičke materine da te jebo.	2.	svađa	doma	mlađi brat	stariji brat
Jebo te patak banjalučki.	3.	frustracija, poštapalica	doma	student	/
Jebo ti Bog mater retardiranu!	2/1.	pripremanje ispita	doma	student	/
Jebo ti bog boga!	2.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Jebo ti bog Isus mater!	3.	trčanje na vlak	željeznička postaja	student	/
Jebo ti Bog mater da ti jebo Bog mater!	3.	tražim USB	doma	student	/
Jebo ti Bog mater tri put!	3.	upao u lokvu	ispred zgrade	student	/
Jebo ti grah mater!	3.	razgovor	škola	učenica	učenica
Jebo ti Krist mater!	3.	frustracija	doma	student	/
Jebo ti kurac Isusov mater više!	3.	traženje ključeva	doma	student	/
Jebo ti kurac mater više!	2.	frustracija zbog starog komputera	doma	student	/
Jebo ti kurac sina!	3.	frustracija	doma	student	/
Jebo ti pas mater da ti jebo pas mrtvu mater!	3.	Frustracija, poštapalica	doma	student	/
Jebo ti pas mater!	3.	udarac palcem u usisivač	doma	student	/
Jebo ti pas mater, upišat ću se!	3.	nužda	pred vratima stana	majka	sin
Jebo ti pas pasa!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebo ti patak patka!	3.	ljutnja zbog društvene igre	kod djevojke doma	dečko	cura, prijatelj
Jebote!	3.	razgovor/poštapalica	vani	prijatelj	prijatelj
Joj, jebo ti bog mater!	2.	hodanje/frustracija zbog lošeg mobitela	vani	student	/
Kad sam ja jela po restoranima, u pičku materinu.	3.	razgovor za ručkom	doma	žena	muž, sin
Kaj si mi ti nosil, pizda ti materina?	3.	razgovor	kod bratića doma	brat	njegov kolega s posla
Kaj si ti ponoril, jebo te kurac!?	2.	frustracija zbog starog printera	doma	student	/
Kaj stojiš pička ti materina?	3.	frustracija zbog gužve u prometu	avenija	vozačica	vozač
Kaj te peče kožica?	3.	razgovor/šala	park u predgrađu/na pivi	prijatelj	prijatelj

Kakav cigan, kakav si cigan, jao brate!	1.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Koja je tebi mrtva kurčina?	4.	svađa u bendu	proba	vokal	basistica
Koja je to bol na kurcu...	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Koja pička materina, jebo ti pas mater.	3/2.	frustracija zbog sporog interneta	doma	student	/
Koja ti je pička materina?!	4.	svađa	doma	majka	sin
Koja ti je pizda materina?	3.	frustracija zbog perilice rublja	doma	domaćica	/
Koji kurac svaki vikend spizdis?	4.	svađa nakon izlaska	doma	majka	sin
Koji pederi, jebem vam pedersku mater!	1.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Koji šupak, pizda mu materina...	1/3.	razgovor	vlak	stariji muškarac	stariji muškarac
Koji ti je kurac?	4.	svađa u bendu	proba	basistica	vokal
Kruv ti krvavi jebem!	3.	razgovor	vani	prijatelj	prijatelj
Kud ćeš baba, Isus te neće!	1/2.	dobacivanje automobila u prolazu	pješački prijelaz	srednjovječni muškarac	starija gospođa za volanom
Ma daj ga deni jebem ti oca boga!	3.	miksiranje muzike na kompjuteru	doma	student	/
Ma jebo ja njoj Bog mater, glupa štraca!	2/1.	komentiranje kviza Potjera, frustracija	kod prijateljice doma	prijateljica	prijatelj
Ma pušiš mi kurčinu!	2.	tjeranje napornih ljudi	vani	mladić	alkoholičar
Ma ti si debil!	1.	razgovor/šala	doma	dečko	cura
Ma znaju oni moj kurac kaj rade!	3.	razgovor tijekom vožnje autom	avenija	prijatelj	prijatelj, prijateljica
Majku ti jebem da ti jebem mater.	3.	frustracija zbog nečega u kuhinji	doma	domaćica	/
Mrš, pizda ti materina.	3.	uznemirenost zbog razgovora na mobitelu	vani	mladić	?
Najlakše zajebavat.	3.	razgovor	vani	prijatelj	prijatelj
Ne zanima me ni kurac ni palac.	3.	razgovor	kafić	prijateljica	prijatelj
Ne znam di su u pičku materinu!	3.	razgovor/čekanje	stanica busa	prijateljica	prijatelj
Ne znam koji mi je kurac.	4.	razgovor	društvena mreža (Facebook)	dečko	cura
Neću puštat ponovno, boli me kurac.	3.	gledanje serije	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljica
Nemoj bit pizda.	4.	razgovor	vani	prijatelj	prijatelj

Nešto se ovaj posvađao sa Snježanom i... kurac.	3.	razgovor na mobitelu	hodnik Gradske knjižnice	student	?
Nije ni to za kurac.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Nije to pičkin dim!	3.	razgovor	društvena mreža (Facebook)	dečko	cura
Nije to zajebancija.	3.	razgovor	vani	student	student
No, jebem mu mater u kurac!	3.	slučajno potrgao ormar	doma	student	/
O, jebem mu miša!	3.	razgovor	doma	sin	majka
Od kojeg se to kurca namače, nemam pojma.	3.	razgovor	kuhinja	žena	muž
Odi u kurac!	3.	razgovor/šala	vani	prijatelj	prijatelj
Odjeb!	3.	razgovor/šala	vani	prijateljica	prijatelj
Odjebi s tim sranjem u kurac!	3.	ljutnja na psa	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljev pas
Odjebi!	3.	razgovor/šala	vani	prijatelj	prijateljica
Odradil sam to prek kurca.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Ona krava jebo joj ja mater.	1/3.	razgovor	ispred fakulteta	student	studentica
Ona očito misli da ju ti i Kristina želite cijelo vrijeme zajebat...	3.	razgovor na mobitelu prilikom šetanja bebe u kolicima	ispred zgrade	mlada majka	?
Oni su jebeni!	3.	razgovor na koncertu	klub	prijateljica	prijatelj
Pa di si ti jebote, lik?	3.	razgovor na mobitelu	pješački prijelaz	mladić	?
Pa Isus ti mater jebo, kaj je?	3.	frustracija zbog lošeg ljepila	doma	student	/
Pa ja ću popizdit.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Pa jebem ti mater da ti jebem mater tri put!	3.	frustracija zbog starog komputera	doma	student	/
Pa jebem ti, Pjanić, mater!	2.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Pa jebeš mi mater više!	3.	frustracija	doma	student	/
Pa jebo me Isus Krist na današnji dan!	3.	tražim ključeve, kasnim na predavanje	doma	student	/
Pa jebo te takav kurac.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Pa jebo ti bog boga	3.	frustracija	doma	student	/
Pa kaj me moraš i ti zajebavat?	3.	svađa	doma	sin	majka
Pa ne bih te lako, jebo te veseli Bog!	3.	razgovor	elektronička pošta	prijatelj	prijatelj

Pa ne odlazim u rat jebo ga ti.	3.	razgovor	doma	dečko	cura
Pasa boga!	3.	razgovor	kafić	prijateljica	prijatelj, prijateljica
Pička ti se ogadila!	3.	razgovor/šala	kod djevojke doma	cura	dečko
Pizda ti strinina, jebem ti se s ustima!	3/2.	frustracija prilikom slaganja kompjutera	doma	student	/
Podjebavam te	3.	šala	vani	prijatelj	prijateljica
Pročito je prek kurca.	3.	razgovor	kafić	student	student
Puca mi kurac!	3.	razgovor/šala	vani	prijatelj	prijateljica
Puši kurac, pederu!	2/1.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Radiš kurac!	3.	svađa	doma	majka	sin
Razbit ću te ko pičku!	2.	frustracija zbog neispravnog glačala	doma	domaćica	/
Sad je pet, kurac, pet i dvadeset četiri je.	3.	razgovor	doma	sin	majka
Sad mi je šef bil, jebo ga otac.	3.	razgovor	društvena mreža (Facebook)	cura	dečko
Siši kurac!	2.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
Sjebo me frend.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Skini mi se s kurca!	3.	svađa	doma	mlađi brat	stariji brat
Spičkaj to na brzinu!	3.	naredba nadređenog na poslu	skladište	voditelj smjene	radnik
Srči jaja!	3.	razgovor/šala	vani	prijatelj	prijatelj
Stvar je u tome kaj si glupa ko kurac.	1.	razgovor	autobusna stanica	mladić	djevojka
Svaki put ih sve sprejebe.	3.	komentiranje televizijske emisije	kod prijateljice doma	studentica	student
Što si takav, jebote?	3.	razgovor	vani	prijatelj	prijatelj
Takve pizdarije jebo te patak.	3.	pospremanje stana	doma	student	/
Teška si, Bog te jebo!	3.	vaganje psa	kod prijatelja doma	prijatelj	prijateljev pas
Ti si nešto debil, odjebi!	1/3.	svađa	vani	prijateljica	prijatelj
To je kurac!	3.	razgovor/objašnjavanje nečega vezano uz kućanske poslove	doma	majka	sin
To su sve pizdarije.	3.	predavanje	fakultet	profesor	studenti
Trči, jebo te kurac!	2.	živciranje zbog utakmice	doma	student	/
U čem je jebeni problem?	3.	svađa	doma	sin	otac

U pički Isusovoj kod Bjelovara.	3.	razgovor na mobitelu	vlak	dečko	cura
Vrag jebeni od toucha.	1.	frustracija zbog digitalnog električnog štednjaka	doma	domaćica	/
Za kuma ću nać vremena, jebem mu miša!	3.	razgovor	doma	mlađi bratić	stariji bratić
Za kurbu gudu!	3.	razgovor	kafić	prijateljica	prijatelj, prijateljica
Za popizdit.	3.	razgovor	ispred fakulteta	student	student
Zajebavam se.	3.	razgovor	vani	cura	dečko
Znam, zajebano je, trebo bih...	3.	razgovor	vlak	mladić	prijateljica
Žvači kurac, svinjo!	2/1.	potjera za sumnjivcem	predgrađe	sumnjivac	policajac

12. Životopis

Rođen sam 11. srpnja 1992. u Zagrebu gdje sam završio Osnovnu školu Ante Kovačića i opći smjer Gimnazije Lucijana Vranjanina. Akademske godine 2011./2012. upisao sam preddiplomski dvopredmetni studij kroatistike i povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagreba. a akademske godine 2015./2016. diplomski dvopredmetni studij kroatistike nastavničkoga smjera i suvremene povijesti (istraživačkog smjera) na istome fakultetu. Tijekom studiranja povremeno sam radio preko Student-servisa, a u slobodno vrijeme pišem pjesme za svoj bend Drotpad.